

ПРОСВЈЕТА

ЛИСТ ЗА ЦРКВУ И ШКОЛУ

ИЗДАЈЕ КАНЦЕЛАРИЈА МИНИСТАРСТВА ПРОСВЈЕТЕ И ЦРКВЕНИХ ПОСЛОВА.

СВЕСКА

VII.

Иzlази половином свакога мјесеца у свескама — Цијена је у Црној Гори фор. 2, а изван ње фор. 3. — Рукописи се не враћају, а претплате се шаљу администрацији, а сва писма и новине у замјену шаљу се уредништву на Цетиње. Писма пак треба да буду франкирана и власторучнијем потписом утврђена ради знања од кога долазе, ма и не било потписа на дописима. — Претплаћује се на годину.

ГОДИНА

XII.

БЕСЈЕДА НА ПЕТКОВ-ДАН.

О светој Параскеви и против сујевјерства.

(Говорио у саборној цркви Загарачкој 1900 г. Ристо М. Поповић, свештеник.)

NACIONALNA

BIBLIOTEKA „Угље страстей угасила еси Досто-
стијева Параскево.“ (Троп.)

CRNE GORE

„СРПЦИЈЕ И они, који се
држе сујевјерства и у њ вјерују.“
(Прав. исп. вјере)

Драга браћо!

Данас ми славио — наше крсно име — свету матер пре-
подобно-мученицу Параскеву; — но да бисте што више знали
о њој и њеном животу, намјеран сам вам, с овог светог мјеста,
неколико ријечи проговорити а исто вријеме и нешто *против*
сујевјерства и невјерства.

Преподобна Параскева родила се у селу Епиватима, близу
града Каликфатије, у јужној Тракији, и подвизавала се на
крају X-тог, или у почетку XI-тог вијека, подвигом дјевства и
пустиножителства.

Мислећи на овај кратки живот и на пролазност и непо-
стојаност времених ствари, увјерила се, да је земаљски живот
сујетан, а тежећи за вјечним, небесним животом, још из ране
младости поучавала се је код својијех побожних родитеља и
свога брата, епископа Мадитског, Јевтимија, — у доброты и

закоу Божјем; а послје смрти својих родитеља остави све своје имање и пође у пустињу, гдје је постом, молитвом и бдењем равноанђелски живот проводила, „и очнијем сузама углијевље страсти угасила“ (Троп.), и свагда на опрезу била и чувала душу, а тако и тијело од грјехова и сваке нечистоће. — — —

Њене свете моћи почивале су у њеном отачаству, док их Јован Асен, цар бугарски, не испроси или откупи од Латина, који су тада држали Цариград и његову околину, те их пренесе у своју престолницу Трново. Кад су Турци заузели Бугарску и Трново, пренешене су исте моћи најприје у Видин; а наскоро за тим испроси их царица Милица, удовица цара Лазара, од султана Бајазита, кад га је једном послје Никополске битке 1396 године походила са својим синовима Стефаном и Вуком (и са својом сродницом Јефимијом, удовицом Деспота Угљеше). Невјерни цар Бајазит насмија се кад чу, да царица иште свете моћи Параскеве и зачуди се, што она не иште велике земље и градове. Али побожна царица одбаци сва блага, која је могла тада добити, ради овога блага. Онда похваливши је, дадоше јој оно, што је заискала; она, пак, с великом љубављу загрли свете моћи и целиваше их уснама, пролијевајући радосне сузе. Не имајући при себи светог ковчега, она их обави златним одеждама и с великим почастима пренесе у своју земљу и положи их у своју дворску цркву.

Овдје су оне почивале све до године 1521, кад Турци и Биоград освојише. Из Биограда пренесене су њене моћи у Цариград и ту се чувале до године 1641, а те године откупи их Василије Лупул, молдавски војвода и пренесе у свој престолни град Јаш, гдје и данас почивају, и гдје многа чудеса на славу Божју, а на помоћ хришћана чине.

Ово је, дакле, као што чусте, житије и историја пренашања светих моћи наше покровитељице и заштитнице, свете Параскеве, — а сад да се обратимо, као што горе напоменух, против сујевјерства и његових рђавих страна и пошљедица.

Прво да се запитамо: од куд произлази сујевјерство и како постаје?

— Кад зрело промислимо, увјерићемо се, да оно произлази из лаковјерства, т. ј. из онога, што олако вјерујемо, што узмемо за истину без икаквог расуђивања: да ли је то тако и да ли то може бити. А шта је опет лаковјерство? — Лаковјерство јест погрјешка, која из недостатка нашег разума, па било природног, или изобразеног, произлази и оно је склоност

наша на вјеровање, и од туда, дакле, произлази *слијеша вјера* и *сујевјерство*.

Сујевјерство је прв, који подгриза наш религијозно-морални закон; оно значи што и празна вјера; сујевјерство је, дакле, лажно вјеровање. Но како се ово може догодити и у природним и у морално-религијозним стварима, то се оно дијели на два дијела: на природно (физично), и на морално-религијозно сујевјерство. Ко нпр. вјерује, да пролијевање (падање) звијезда, или завијање (урлање) паца, или кад ћук на кућу ћучи, — предсказују неку несрећу, он је природно сујевјеран; ко опет вјерује, да би се посветио самим постом или молитвом, не чинећи друге хришћанске врлине, он је религијозно-сујевјеран, јер „*који сав закон одржи, а сакријши у једноме, крив је за све.*“ (Јак. II, 10).

Има опет људи, који не вјерују у оно, што би баш требало да вјерују без даљег испитивања, нпр. кад се поведе разговор о мртвијема, често би се чуо овај израз од неких малодушних и неразумних: „*није нико од шуда разбјене главе дошао.*“ — Ово се зове „невјерство,“ а ако оно произлази из неморалности, т. ј. из грјешног мишљења или из поквареног срца, онда је сигурно с њим скопчана и друга погрјешка, т. ј. незаконост. По томе, дакле, и сујевјерство и неvjерство јесу двије странпутнице, које подједнако треба избежавати, тим прије, што се обје крајности додирују; и тако се из сујевјерства порађа неvjерство, а такође понекад неvjерство прелази у сујевјерство.

Како сујевјерство тако и неvjерство постају и шире се обичним разговором, или од онијех лица, која не разумију о томе баш ништа, — што је својствено страхљивцима, или онијем, те наоде неку насладу, да причају „нешто страшно и чудновато;“ — или од онијех, који с *нарочитим намјерама и злим намисљајима* о сујевјерству приповиједају, нпр. да се је појавио вампир (тенац) ту и ту, и да је учинио то и то, па чак увјерају друге, да су га виђели; или да пада камење озгор из ваздуха, т. ј. камење, које лежи по земљи. Они ово разглашују нарочито за то, да с тијем заварају и препану околину, да би лакше и комотније достигли своје гадне, ниске и безбожне цијељи! А овакви „*зли људи и варалице напредоваће на горе, варајући друге и варајући себе*“, вели апостол Павле (II. Тим. II, 13), јер „*чистијема је све чисто, а поганијема и неvjернијема ништа није чисто, него је отогањен њихов ум и савјест*“ (Тит. I, 15).

Како да се вјерује, да мртви излази из гроба, из онога гроба, на који ви исти навалисте онолику тежину силне земље

и камења! — Ово не да не само наша православна вјера, да се вјерује, јер Бог није мртвијех него живијех, но ни наш здрави разум то не дозвољаје вјеровати!

Како опет да се вјерује, да се мртво камење само диже са земље у вис и да опет пада доље!

О, да чудне, браћо, глупости и заблуде!... Ко, пак, овакве бесмислене, по вјеру и морал штетне и накарадне измишљотине прича и разноси по скуповима, а особито по кућама и пред својом и туђом дјецом приповиједа, па било то и без икакве зле намјере, он је друг ономе, ко у то вјерује, — и он, браћо, страшно гријеша против цркве и закона, јер „зми разговори кваре добре обичаје“ (I Кор. XV^о, 33). Замислите само како се нашој јадној дјечици и свијем млађијем, који су несрећни, да то морају слушати, — како им се јежи кожа и на њој длаке, кад се приповиједа о тијем немогућим и ужасним стварима! — а ево за такве што се вели у Св. Писму: „Није могуће, да не дођу саблазни, али тешко ономе с кога долазе, боље би му било, да му се воденични жрвањ објеси о врату, и да га баце у море, него да саблазни једнога од ових малчијех“ (Лук. XVIII, 27).

Под именом сујетности и неразумију се још ове ствари, које сам примијетио код нас: запитривање свештеника при причешћивању болесника, да ли свештеник — познаје по честицама причешћа: хоће ли или не болесник умрајети; метање верига преко мрца; ударање мрцем и носилима из три пута о кућњем или црквенсм прагу; не примање мотике из руке у руку при копању гроба; преламање носила, пошто се мртац укопа; либање мрца и од туда гатање, да ће скоро други мртвац бити; извођење да ће и трећи смртни случај бити у оној кући, гдје се десе два смртна случаја, што се врло често може догодити, особито за вријеме какве приљепчиве болести; „не ваља се“ спуштати или уздизати покров на мрца пошто се стави у гроб, и т. д.

Такође амо спадају и некаква „варковања“, т. ј. да се не ваља започети нека извјесна радња у неке дане, или између појединих свечева.

Сви они, који овако што и слично овоме чине, изводе и у томе се мијешају, па било дјелом или ријечју, намјерно или ненамјерно, а особито ако то баш творе из злих и безбожних намишљаја, — сви ће они страшно кажњени бити, јер: „не доцни Господ с обећањем, као што неки мисле, да доцни, него нас трши, јер неће да ко погине, него сви да дођу у покајање“ (II Петр. III, 9).

А сви они, „који се држе сујевјерства и у њ вјерују, они гријеше против прве заповиједи“ (пр. ис. вј.), која гласи: „Ја сам Господ Бог твој, и немој се другијем боговима клањати осим Мени!“ —

За то, драга браћо, „отријезниште се једанпут као што треба, и не гријешите!“ (I. Кор. XV, 34), него: „постарај се, да се покажеш поштен пред Богом“ (II. Тим. II, 15). Мјесто таквих празних разговора — разговарајте се о побожним, добрим, лијепим и корисним дјелима, а „поганијех празнијех разговора клони се; јер највише помажу у безбожности“ (II. Тим. II, 16); особито у празничне и неђељне дане поучавајте своје млађе у вјери, закону и хришћанским врлинама, а оне, који су пали, — по њиховој несрећи. — у заблуду сујевјерства и невјерства: поучавајте, исправљајте и изводите на прави пут истине, јер: „браћо, ако ко од вас зађе с пушта истине, и обрати га ко, нека зна, да ће очуј, који обрати грјешника с кривога пута његова, спасти душу од смрти, и покрити му жестио гријеховџ“ (Јак. V, 19, 20).

А ово је, браћо, велика награда; „Јер ко зна добро чинити, и не чини, грјех му је“ (Јак. IV, 17).

За то, моји драги парохијани, и љубазна браћо, отресите се сујевјерства, невјерства, и свега онога, што је противно вјери, закону и здравоме разуму и „покоритиште се, дакле, Богу, а противитиште се фаволу, и он ће побјећи од вас. Приближитиште се к Богу и Он ће се приближити к вама. Очистиште руке, грјешници, поправитиште срца своја, непостојни“ (Јак. IV, 7, 8, 9). „Бјежимо од жеља младости, а држимо се вјере, правде, љубви, мира, са свијема, који призивљу Господа од чисто а срца“ (II. Тим. II, 22). Желите добро и њега иштите, на зло мрзите и од њега бјежите, јер су то два крила на којима ми летимо. „И све што год чините ријечју или дјелом, — све чините у име Господа Исуса Христа, хвалећи Бога и Оца кроза њ!“ (Кол. III, 17). — Амин. —

О С У Д Б И Н И.

(Од радова учил. удружења Љешан.-Коман.-Загарачког.)

Говорио у саборној цркви у Комане 1901 г. **Крсто Радуловић**, свештеник.

„Богъ въздѣстѣ комѣждо по дѣлѣмѣ егѡ.“ (Римљ. гл. 2, ст 6.)

Драга браћо!

Свијема је познато, колико се пате и труде наше надлежне власти осуђујући нас за наша рђава и незаконита дјела

и поучавајући нас, да их се клонимо и чувамо, али готово све то узалуд, не можемо се опаметити, но већина на рачун „судбине“, које се већина држи. што се оно каже „као пјан плота“ улаже у рђава и незаконита дјела. за која плаћа Божијем и државном закону морално и материјално, т. ј. чашћу и имањем, па се не хоће отканити и научити, пошто се тјеше злом судбином, и да их је некаква зла Божја судбина навела, и да их наводи на рђава и незаконита дјела; а потрудићу се, да вас јутрос увјерим, да нема никакве зле Божје судбине, нити ће је кад бити, нити је било.

Као што горе рекох, Бог је осудио, да ће свакоме дати по дјелима његовијем, т. ј. ако се будемо управљали по закону Његову наслиједићемо вјечно блаженство у царству његову, а ако се не будемо управљали, но по својијем рђавијем страстима, које су противне Божјему закону, онда ћемо наслиједити вјечне муке.

Бог је нас обдарио душевним и тјелесним способностима, помоћу којијех можемо испуњавати Његов и државни закон, али Он нас није приморао, да га морамо испуњавати и ако нећемо ми; но нас је Он као Преблаг и обдарио слободном вољом, и оставио је нама само нашој слободној вољи, па како хоће. Границе наших душевних и тјелесних потреба за наш опстанак привременог и вјечног живота одређене су Божијим и државним законом, и који га д буде управљао свој живот, којег управља слободна воља човјекова, у границама реченог закона, без сумње ће такви бити овог привременог живота срећан, а вјечног блажен.

Чуо сам већину од вас, гдје говорите за неког човјека: „благо њему, у сретну ли се уру родио,“ и то говорите све дотле, док се буде управљао у границама Божјег и државног закона, а чим сврне, и почне своју Богом даву слободну вољу и свој живот управљати по својијем рђавим страстима, које се не слажу са Божјим и државним законом, и тако постане измећар подлих и неваљалих страсти, које не трпи ни Божји ни државни закон, онда сам чујао од час истијех, гдје говорите за истога: „еј, зле судбине, што се догоди од тога и тога по имену;“ а други, који га нијесу знали отприје какав је био говори, за што да се у несретну уру родио, и сажаљевају га, а он се тјеш и правда злом Божјом судбином, — које нема, нако његове рђаве страсти и оно лично „ја,“ и у томе се састоји та зла судбина и то је, т. ј. зле и неваљале страсти кад овладају нашем слободном вољом или с „ја“; а такође нема ни сретне

ни несретне уре, пошто се за једног истог човјека може рећи као што горе рекох, да се у сретну и несретну уру родио, но то све зависи од његове слободне воље и рада, т. ј. ако се буде управљао по Божјем и државном закону, онда такзومه неће доћи никад зле и несрећне уре, а чим сврне и почне се управљати по својијем рђавим страстима, одмах се јави.

Махом се може чути од већине вас у приватном разговору, гдје говорите, да је Бог судио некоме, да учини неко добро или зло дјело, а то није Бог судио, но слободна воља онога, што је дјело учинио, па му се због тога и приписује, и за исто се или награђује или кажњава, а истином без дозволе Божје ми не бисмо кадри били ништа урадити, али је Он нас обдарио слободном вољом, по којој се разликујемо.

Бог, као Свезнајући, све зна, што ће се с ким догодити и какав ће ко бити, али Он није узрок, да неко буде побожан и поштен, а неко непобожан и непоштен, као што већина вас каже, да је Бог судио на рођеном часу, какав ће ко бити, но је свему томе узрок, као што видите, Богом дана слободна воља лица.

Бог је правичан и непобитна истина, па би ли Он био правичан и истинит, кад би некоме судио, да учини неко зло дјело, па послје да гај Оплаћа Божјем и државном закону за учињено зло дјело? **НЕ** Заиста не би, **ДА** али као што видите то није могуће, но је Бог правичан и истинит и предао је нама свој закон у *св писму*, по којему нам је заповиједио, да се управљамо, али опет — ако хоћемо.

Да је Бог судио, да ми чинимо зла дјела, онда не би требало суда међу нама, пошто не би од потребе био, нао да би рекао: „тако је Бог судио, па нека трпи, кога што снађе,“ а толико бисмо и дома знали, — а је ли тако? — Као што знате, није; но државни суд, који се бира од људи, који најбоље познају Божији и државни закон, и који се по њему управљају заштићују праве Божијим и државним законом, а кажњавају преступнике, који бивају од на зло употребљене слободне воље, на коју је покрену наше рђаве тјелесне страсти, којијема већина подлегну и постану њини измећари, и такви се понизи до животињског облика и тешко таквијем и овог и вјечног живота, — ако се не покају и не поправе.

Има неких несретних родитеља, који су пустили дијете у огањ, те је изгорјело, или у воду, те се утопило, па се тјешпи и правда „судбином“, т. ј. да је суђено, те се то тако догодило, и не чини се крив за немар његов ни најмање, но у мјесто да

криви себе за немар, што је разлог, он криви „судбину“. Тешко таквијем родитељима, јер неће моћи дати оправданог одговора пред онијем, те му их је дао на чување, т. ј. пред Богом. До душе има случајева, али ријетких, ће се мора приписати „судбини,“ али то Бог чини — или због своје прославе, или због заслуга онога, над ким се случај догодио, али се такви случаји појављују понајвише тек онда, гдје нијесу у стању помоћи наше душевне и тјелесне способности; па због тога треба нам се чувати у колико смо кадри, па ће нас тада и Бог чувати. Већини су од вас познате ове мудре изреке: „Зло рађење, готово суђење; Зла остава, штета готова“ и т. д. и то је истина, па се чувајте злога рада и оставе, па неће тада бити никакве зле судбине.

Из овога, што сам вам до сада навео, видите, да нема никакве зле судбине, ни зле уре и сретне, и да нам се не треба њом правдати, нити ће нас помоћи пред Богом, као што видите, те нас не може помоћи пред судом, пошто нам је Бог једанпут за навијек осудио, која се осуда између осталог налази у св. писму, као што прије рекох: „Бог ће свакоме дати по његовим заслугама“ да познајте Божији и државни закон, и питајте оне, те им је у рукама, и управљајте се по њему, па се тек тада нећете бојати те измишљене зле судбине и неће је бити — Амин.

CRNOJEVIĆ

БОГОСЛУЖЕЊЕ У ПРАВОСЛАВНОЈ ЦРКВИ.

(Од радова свештеничког удружења Морачке нахије).

Јеромонах Никифор Симоновић. *)

(Наставак).

VII. О значају павечерија.

Павечерије је Богослужење, које се такође врши у храму одмах иза вечере, те је по томе и добило име Павечерија. Богослужење ово на грчком језику зове се: „Аподеипнон“, а буквално значи: иза вечере.

Павечерија имају два: мало и велико. Мало се Павечерије врши преко цијеле године и то одмах иза вечерње, без прекида, а велико се врши посебно и то уз Велики пост, а уз неке празнике држи се заједно с јутрењом, што ће се казати на свом мјесту.

*) Виђи „Просвјету“ за фебруар ов. год. Стр. 67—79.

Мати црква као чуварица Божијег закона одредила је и ово Богослужење ради нашега спасења. На њему приносимо топле молитве и благодаримо Господу Богу, који нас је сачувао прошастог дана и дао нам од Његових благодатних дарова да се хранимо. Велика је ствар бити благодаран. Кад нам неко од људи учини неко добротинство — дужни смо се одазвати благодарношћу и то не заборављати никад. Кад и камо дужни смо бити благодарни Ономе, од којег зависи наш цео живот и без Његове благодати и помоћи ми не бисмо могли опстати ни једног тренутка. Благодарност је велика ствар, јер она отвара врата милосрђа. И у обичном животу неблагодарника свуда одбијају, као недостојна, да му се учини икаква милост и помоћ.

Осим тога што на овом Богослужењу приносимо Богу благодарност за прошастог дана, ми још Му приносимо топле молитве, да нас сачува и заклони у наступајућу ноћ од сваке биједе; молимо се, да нам опрости гријехе наше, јер ми не знамо дали ћемо доживјети до сјутрашњег дана. У спавању човјек не зна за себе ништа. Сан (спавање) још је за људе највиша тајна. То је мала смрт и образац велике, тјелесне смрти, иза које ће на трубни анђелски глас сви устати као иза сна те због тога и молимо Господа, да нас сачува од мрака времене и вјечите таме.

„Внегда призвати ми, услыша мя Богъ.“ Ове прве ријечи јасно нас увјеравају, да ће нама молитва бити саслушана, само ако се будемо од свега срца обраћали са јистим покајањем и вјером у њега. Чујте само неколика стиха од једног псалма: Господе! немој ме покарати у јарости својој... Смилуј се на ме, Господе, јер сам изнемогао; исцијели ме, јер су кости моје устрептале... Обрати се, Господе, избави душу моју, помози ми ради милости своје... Оваке ријечи морају свакога довести у неку скрушеност, јер молећи се са оваким умиљатим ријечима, душа заиста добива неку олакшицу. Умиљна молитва отвара врата Божијега милосрђа. И код људи кад нешто иштемо са умиљатим ријечима вазда ћемо прије добити, а тим виша умиљност наша дужна се у молитви изливати пред Богом, јер не говори залуду народна пословица, да: „Медене ријечи гвоздена врата ломе.“

Особита поука налази се у псалму: „Живѣи въ помощи вишнѣго“. Псалом овај са својим првим стихом упозорава нас, да живимо у помоћи и надежди на Бога. Св. цар и пророк Давид са првим стихом овога псалма обраћа се к читатељу и говори му: „Живи у заклону вишњег.“ О како је радостан сваки човјек на земљи, кад има заштитника, који му може ваз-

да помоћи. Но шта је земља и помоћ људска при помоћи Божијој? Људске су помоћи мале и ништаве, а Божија је помоћ „отъ вѣка и до вѣка“ Ко год полаже надежду на Бога, иде по Његовим заповиједима и узда се у Његову заштиту и помоћ, тај никада неће пропасти. Блажени Теодорит овај псалом особито истиче људима као један између највећих, који садрже у себи поуку и утјеху, а мати црква га и одређује за молитву особито у тужним данима и часовима. Св. цар и пророк Давид на другом мјесту учи нас, да се не уздамо на синове човјечанске, јер је њина помоћ мала и ништава, јер чим изађе дух њихов — и њих нестане са овог свијета, а милост је Божија вавијек вјекова. (Псал. 145 3 4.), а Св. писмо на другом мјесту говори: „Проклятъ челоувѣкъ иже надѣтесе на челоувѣка, и положить мышцу свою на немъ, и отъ Господа отступить сердце его.“

У стиховима: „Съ нами Богъ“ јасно се износи свима, да ће вавда побједити онај, са ким је Бог, и да га никад неће оставити, а то опет Давид свједочи са ријечима: „Бијах млад и остарјех, и не видјех праведника остављена, ни дјеце његове да просе хљеба“ (Пс. 36. 24. 25).

Павечерије се завршује са двије молитве: Пресветој Богородици и Господу Исусу Христу. У првој молитви изливамо наше осјећаје и молбу к Пресветој Богородици. Преблагој нашој заступници, да нам помогне и да нас заузме код њена Сина, Господа Исуса Христа, јер као што се говори у богородичну, на шестом часу, ми немамо толико смјелости због наших гријехова, него наприје Њој припадамо и молимо Јој се, да се она за нас заузме: „Много бо можетъ моленіе матернее ко благосердію владыки.“ У другој молитви: „И даждь намъ владыко“ молимо се Богу, да нас те ноћи сачува од „мрачнаго сна“ од гријеха, од стријела ђавољих и свијех биједа, и да нас подигне на вријеме, да Му славословље приносимо. Молитва св. Јоаникија упућује нас да нам је: уздање Отац, уточиште Син покров — Дух Свети — светој Троици нека је слава.

При самом завршетку павечерија стављена је молитва, из које видимо, да смо се дужни молити не само за нас, него и за остале људе: за владоца и његов дом, за митрополита, духовника, старјешину, брагију, за све хришћане — живе и умрле; једном мјечју за све људе, јер то нам говори и свети апостол Јаков са ријечима: „Молите се Богу један за другога, да оздрављате“ (Јаков. 5 16). При читању ове молитве треба да смо особито сабрани сами са собом и са највећом усрд-

ношћу да уздигемо молитве к Богу. На жалост на више мјеста поједина пропенија ове молитве ни чути се не могу од пребрзих одговора: Господи помилуј, а на више мјеста и сами свештеник забрза, да се на пијевници не зна шта је изговорио.

Молимо се с тврдом мјером и чустим срцем; молимо се свагда, јер је молитва разговор наше душе с Богом. Не хитајмо, не пренебрегавајмо, јер је хитња ђавољи посао, а Свето Писмо говори: „Проклят — челоуџк — творай дѣло Господне с небреженіемъ.“ (Јевр. 48. 10).

Мало павечерије има исти значај молитве као и велико.

(Наставиће се.)

ПРЕДАВАЊЕ О СВ. БРАКУ.

(Један од радова свешт. удружења Зетске нахије.)

Написао Крето Поповић, парох подгорички.

Драга моја браћо и другови!

Сваки човјек састоји се из душе и тијела, па према томе, а и због разних потреба човјечанских, у друштву човјечијем појављују се разни сталежи. Сви сталежи дијеле се на две: на оне које, који се старају за тјелесну, здравствену, материјалну страну човјекову, и на оне које, који се старају за духовну страну човјекову. Међу прве долазе: љекари, војска, занати, земљорадња и др., а међу друге — свештеници, учитељи, живописци, разна друга пјевачка и уметничка друштва.

Као што је сунце међу другим небеским тијелима виђено, као што је душа претежнија од тијела, тако је свештеничка служба часна, узвишена, племенита међу другим службама — које раде да човјека — друштво, у моралном — духовном погледу уздигну. Свештеник има најразноврсније послове у дјелању своме — и што су више разноврснији ти послови, тим ће он узвишенији, свјетлији изаћи, ако дужност своју потпуно испуни. Но, многостручна свештеничка служба чини велику оптерећеност у кругу свештеничкога рада, и сваки свештенички кандидат, још од раног почетка његове спреме за овај велики позив, има предочене све тешкоће и одговорности, које га као будућег пастира и учитеља народног чекају; па богатећи ум свој школовањем и нужним знањем, издржава у исто вријеме и подвиге за привикивање својих физичких сила на истрајност и самопрегорјивање.

Колико се ми користимо школским образовањем — сви знамо, а и није ми намјере да о томе говорим, кад знамо, да ни једна школа не даје човјеку све, што му треба у животу. Човјек се учи док је жив; школа даје основе знања, па кад код ког буде енергије, и кога прилике помогну, тај сам накнади оно, што у школи није добио; иначе остаје богаљ и рамље цијелога вијека и сам и његова служба. Истина, ми нијесмо сви једнако

школовани, а нијесмо сви у једно вријеме ни појавили се на овај свијет, а поглавито добро се знаду какве су биле прилике за наш народ и његове свештенике прије, а какве данас. Данас, браћо, у слободи, а под владом сретновладајућег Господара — обезбијећен је наш опстанак; дата нам је згода за друштвену дјелатељност и усавршавање, па за то и хитајмо истинским радом, вољом и љубављу, потпомоћи један другога у установи удружења.

Установа удружења може све да уреди и да да прилике и упута свијема члановима — да што подобнији буду за своје усавршавање у нужном образовању; за то треба својски да настојавамо, те да на чешћим скуповима претресемо поједина питања, која се односе на нашу службу и наш свештенички рад.

Свештеник служи Богу и народу; а поред чисто свештеничких радова у цркви и ван ове, свештеник мора у исто вријеме бавити се и извршавањем дужности, по стварима свјетовне природе, свештеник се дакле јавља и као духовно и као свјетовно лице. Имајући према томе двојак дужности, духовне и свјетовне, свештеник има и двојак одговорности. Погрјешке у дужностима духовне природе казне црквени канони; а кривце — при пословању у дјелима свјетовних прилика, казне грађански закони. Да и једној и другој страни наше службе одговоримо, остаје нам да се и поред школског образовања сами оспособљавамо, да не би били жртва појединих одредаба законских, које се непосредно нас тичу.

Из области првог дијела свештеничког пословања, која на црквеним канонима основа имају, ја ћу, према одредби прве сједнице, говорити о вршењу обручења и вјенчања, али и у напријед рећи ћу што-год у опште о св. браку, и за то вас учтиво молим, да ме пажљиво саслушате и у чему буде потребе брацки поправите.

Браћо! Породица је основ друштву, а брак је основ породице. Брак је добровољни савез између брачника установљен ради заједничког потпомагања и усавршавања. „Не добро бити челошћу единому — рекао је Бог — сатворимъ ему помощника“ (Ист. II. 18.)

По св. писму брак је тајна, у којој, по добровољној изјави младожење и невесте, свештеник благосиља супрушку сvezу њихову, по примјеру духовне сvezе Христове са црквом, и моли им благодат узајамне сагласности у животу и благослов рађања и хр. васпитања дјеце. Брак је тајном постао у новом завјету, према се и у старом завјету сматра Бож. уставом; али доласком И. Христа, кроз његова крена страдања, људи су се удостојили добијања бож. благодати, која се у тајнама преподаје.

Установа Богом брачнога супружества међу мужем и женом односи се к првим временима људскога живота. Оно је установљено било још у рају. По створењу први људи — Адама и Еве, Бог их благослови и рече: „Раститеся и множитесь и наполните землю (Бит. I. 27. 28); сега ради оставити челошћу отца своего и прильпится къ женѣ своей и будета два въ плоть едину“ (Бит. 2. 22—24.) Много дакле прије, но што су се појавили народи и државе, брак и породица постајали су. Прије него је народ Израилски постао носилац Бож. откровења, имао је свуд отадбину у породици Аврамовој. Кад је Исус Христос постао чланом својега народа, он је уједно био и члан породице. И прије, него се јавио са својом Божанственом науком у своме народу, у самом почетку, Он је благословио брак и његов дом у Кани Галилејској. Кад су апостоли позивали народе да ступе у

заједницу цркве Христове, они су најприје унели ријеч спасења у домове, и ове начинили врлом за даље распрострањавање хришћанства. И до данас хришћанство у грађанском друштву и држави почива на хришћанском дому. Кад нестане хришћанства у дому; кад не буде хришћанских жена и матера, тада и хришћанства неће бити. Али тада неће бити само посљедњи час и за хришћанство... Тако дакле, како по времену, тако и по своме значају брак, породица и дом претходе свијема другим установама живота.

Брак је дакле позив и дужност човјекова на земљи, којој нас призива природа и околност живота. Бог чим је створио човјека са разликом мушког и женског пола, тим самим дао нам је пут, да смо дужни ступати у брак. Он је такође објавио вољу своју и благословио брак са ријечима: „Рађајте се и множите се, напуните земљу и владајте њоме.“ *Брак је школа, која васпитава човјека и уводи га у моралне задатке и учи како треба те задатке извршити.* При том, брак је *неопходан*, јер се род човјечански продужује браком. Но, неродство у браку не руши његову суштину и не уништава његова циља.

Дужни смо да ступамо у брак и ради царства Божјег, јер смо дужни да му спремимо мјесто у дому — дјечи, којом Бог благосиља брак. Ништа није лепше него виђети дом, у коме обитава дух Божији. Он је предмет радости и за људе и ангеле и благослов Божији увијек почива на њему.

Све ово у суштини не искључује безбрачност, као стање по свом карактеру више, кад се чини из обзира обилније службе цркви и отаџбини, науци и умјетности. Нема сумње да се овдје говори о безбрачности истинитој; јер онај, који даде Богу обећање безбрачности, а не издржи га строго, тај се поставља у стање ниже него што је брачно.

Брак је са моралне тачке правилан онда, кад се закључи колико по склоности срца, толико и по сагласности са разумом; јер ни брак по самој склоности, ни брак по пристанку самога разума није темељит. Наклоност, која не може да опстане пред разумом, није истинита. Наклоност је чежња срцаца, која се оснивају на пристанку неједнаких душа, које се узајамно допуњују: Два супруга могу бити одлични људи, па чак и озбиљни хришћани, али ако их природна наклоност и расположење не веже, то они нијесу једно за друго.

Врло су несрећни бракови, кад се брачници не узимају за то, што их веже љубав и личне симпатије, већ хладни рачуни, богати мираз и велики положаји сродника дјевојачких и обратно. Сви ови бракови већим дијелом пролазе несрећно.

Даље, брак је ненормалан, ако су брачници сувише различни по узрасту (т. ј. ако старац, који је одживио свој вијек, узима дјевојчицу); по васпитању и образовању и ако су у блиском сродству. Брак лица из различних вјероисповиједи и ако је канонски дозвољен, има моралних препона, које потијечу из разлике вјерске.

(Свршиће се)

УЧИТЕЉ И ЊЕГОВ РАД У НАРОДУ.

(Од радова учитељског удружења Морачке нахије)

Школа, као и њена важност, с дана на дан напредује и уздиже се, а с напредовањем школе напредује и човјечанство и гигантским се корацима примиче срећи, напретку и правом земаљском благостању, развијајући Богом дани разум и умне способности, чиме се поглавито човјек одликује од осталих створова Божјих. —

По својој слободној вољи човјек може или не усавршавати свој разум — своје умне способности и тежити да се што више приближи идеалном савршенству. У разним мјестима, државама и народима различан је интелектуални напредак људи.

За развијање и усавршавање разума, за познавање себе, околине, природе и свега онога, што је Свемогућа сила премудро уредила и у хармонију довела — постоје школе — ти главни пионери сваке среће и напретка.

Што је која држава богатија школама, као и ваљаним учитељским снагама, биће у култури и цивилизацији куд и камо напреднија од оних, код којих је застој или тек почетак у просвјети.

Узрок што су неке државе, кад их упоредимо са другима, на нижем степену образовања, или код којих се види застој у просвјети, јесте различан: једне не схватише као што ваља важност школе и њен моћни утицај на интелектуални развитак човјечанства, а другима спречаваше борба, коју су имале да издрже са околним непријатељима, те да би тиме сачувале и одржале националност, религију и своје обичаје.

У ове пошљедње спада и наша мила домовина, која, находећи се политички између двије несите аждаје — између навала запада и истока, имала је издржати петвјековну борбу у одбрани часног крста, вјере и српског имена. О унутрашњем уређењу није се имало када мислити, а још мање о школи и културном напретку. О томе није било говора. — „Што ће нама књига, када се наша дјеца буду клањала корану!“ — говораху храбри Црногорци, па мјесто пера и хартије латише се танких цефердара и бритког јатагана. Устаде све, од малог дјетета до осамдесетогодишњег старца, да се бори на смрт или живот! И зајиста бранише и одбранише; чуваше и очуваше: Српско име, прадједовску вјеру и златну слободу. Зато, и ако се је жељела и у души осјећала потреба за школу, опет, из поменутих узрока, све до Петра II не бијаше ни основних школа. Он први основа прву основну школу на Цетињу, у којој су се обучавали младићи за свештенике и учитеље. У тој школи учило се је само читати, писати и Богу се молити, а о другом знању ни говора не бијаше.

Нова епоха националне културе у Црној Гори почиње са ступањем на гладу данас срећновладајућег Господара Његовог Краљевског Височанства Њазана Николе I, који добро схвативши потребу школе постара се и преко многих препрека у дјело доведе ту своју замисао: основав многе школе, скоро у свима дијеловима своје сиромашне али јуначке државе, те тако пружи својим вјерним и дубокооданим поданицима начин, како ће се поред победа добивених на бојном пољу китити победама стеченим не бритким јатаганом већ оштрим пером. За кратко вријеме постигао се је сјајан успјех у просвјети. —

Просвјета не чини застоја; она напријед јури и уклања с пута трње и коров, а замјењује га мирисавим цвијећем, које пушта свој бајни мирис, те њима натапа душу човјекову — дајући му оно знање, оно благо, које је прекопотребно за опстанак, умно напредовање и усавршавање његово. —

Да би школа могла лакше вршити тај свој тешки задатак, дужни су је у томе потпомагати они, који су позвати да то чине, јер кад се потпомаже школа, потпомаже се и човјечанство, а то је дужан да ради сваки онај, који људски мисли и осјећа.

Та дужност припада на првом мјесту учитељима, као главним факторима и носиоцима зубље народне просвјете, за то је и речено, да је учитељ душа школе. Без њега се не би могло замислити право васпитање омладине; без њега не би било среће и напретка. Он улијева дједи оно знање, које им је потребно за јавни живот; он их руководи у свему што је часно, поштено и узвишено; он их упознаје са свим оним, што ће тим сада нејаким малишанима а будућим људима требати за јавни живот и за њихов напредак, а с напретком њиховим биће напредно друштво, држава и цијело човјечанство.

Већ из самог учитељевог назначења види се, да је та служба у колико тешка и скопчана с великим одговорностима, у толико је часна и деликатна, света и узвишена. Схватајући овако повзрену учитељску дужност сваки ће се такав учитељ сматрати срећним, што му је у дио пало, да и он може помоћи срећи и напретку свога племена и своје државе. —

Такав учитељ — учитељ који не сматра учитељску службу једино као средство за набавку ^{насушног хлеба}, већ и као циљ коме треба да је посвећен срцем и душом и коме треба да лете све мисли и сви осјећаји његови, — усрдно ће се ваузети и својски ће прионети, као радна пчела, да што више учини среће и напретка држави и Господару.

Имати љубав према домовини и Господару, имати вољу према својој раду, односно служби у којој се налази, — дужност је свакога вјерног држављанина, али то је на првом мјесту дужност учитељева, који је сто- жер, око кога се вије и прикупуља народна срећа и напредак — народна омладина; он је носилац највећег људскога блага — знања; он је резервоар, одакле се прпи право знање и васпитање.

Код учитеља треба да су концентрисане све врлине, које ките једног узор човјека, јер људи сваки миг учитељев прате; они желе да од њега све виде и чују; они му се често за савјет обраћају; они за све примјер од њега траже; — једном ријечи, они у њему све идеале замишљају и престављају, и само као такав може бити јасно огледало свих врлина и служити за углед у мјесту гдје пребива као учитељ. — Својим достојанственим држањем, примјерним владањем и човјечанским опхођењем са људима — учитељ мора придобити љубав народну, а када буде ово постигао, онда ће придобити вољу и поштовање њихово к школи и њеном напретку.

Људи, гледајући свога учитеља као ваљаног човјека и марљивог раденика око среће и напретка, не само повјерене му омладине већ и дотичнога народа, радо ће примати све оно, што им год учитељ каже да је корисно. Сад учитељу остаје само да не жали воље и труда, него да их не престано поучава: упућујући их да чине све оно што је добро и истинито; поштено и племенито, а одвраћајући их од свега, што не ваља, износећи им рђаве пошљедице порока и искорењивајући сујевјерије, које је нашло јаког коријена у нашем — српском народу. Учитељ мора бити и примјер

побожности, тим прије, што видимо да у нашем народу из године у годину опада побожност, а са опадањем исте опада и јавни морал, а гдје њега нема ту се не може замислити никаква срећа нити напредак. Исту ће моћи одржати на висини, ако и сам буде вјеровало у све догме православне цркве; ако буде држао тачно пост; посјећивао цркву; одавао поштовање свештеним лицима и т. д. Са развијањем хришћанске побожности учитељ ће у исто вријеме у дотичном народу развијати и све хришћанске добродјетели, које су производ побожности.

Сем тога, вриједан ће се учитељ постарати да привикне народ на рад и боље старање о својој фамилији; показаће му да су пјанство и картање највећи пороци, којих се треба клонити као живе ватре, па да оно вријеме које проводе у кафанској прабини употријебе на своју и својих корист.

Више свега пос араће се ваљани учитељ како ће уклонити гордост у мјесту, гдје се као учитељ налази. Гордост је управо мати свију зала, а моћи ће је уклонити, ако и сам буде примјер скромности, али увијек пажећи, да одржи на висини учитељско достојанство, које треба да лебди у очима народа, јер ако тога нема узалуд ће бити труд и мука; узалуд ће бити примјер и поука.

Особиту и највећу пажњу треба да обрати на то, како ће одржати народ у међусобној слози и љубави — тој првој и најглавнијој врлини хришћанској, из које проистиче свако добро, срећа и напредак. И у томе, као и у свему досад реченом, учитељ ће моћи успјети, ако и сам буде примјер слоге и љубави.

Примјер је, може се казати, главно и једино средство — средство, којим је учитељ у стању попрадити, довести и уредити дотични народ у свему ономе, што се слаже са начелима хришћанске религије и са човјечанским здравим разумом.

Да би учитељ могао све ово тачно и савјесно вршити потребна је јака воља к светом и узвишеном учитељском дубаву и неуморни труд за специјалније усавршавање своје учитељске дужности, што се постиже читањем педагошких књига и листова, и на тај ће начин проширити круг свога знања, које је за вријеме школовања стекао и којему је дало правац за даље свестраније дотјеривање и усавршавање.

Али то голо теоретично знање мало ће помоћи, ако учитељ не буде имао практике и не буде се умио наћи према разним слојевима друштвеним као и неприликама и сметњама, на које буде у свом животу чешће наилазио. Што је тијело без душе, то је теорија без практике. —

Треба имати љубави и воље к своме раду; треба труда и издржљивости, па ће тек онда бити осигуран успјех тешког учитељског рада на пољу народне среће и напретка, народне славе и поноса. —

Старати се о својој повјереној дужности и нашој националној срећи и напретку, то је наш свети задатак, коме увијек треба да тежимо срцем и душом; то је жеља наших претпостављених школских власти, које неуморно раде, да се црногорски учитељи могу такмачити не само у знању него и у раду са учитељима других културних народа; то је воља неуморног трудбеника око среће и напретка црногорског народа нашег витешког Господара Књаза Николе I.

Радимо, дакле, и старајмо се, како ћемо што тачније вршити повјерену нам — учитељску дужност.

Филип М. Протић, учитељ.

У С А В Р Ш А В А Ј М О С Е !

— Посвећено црногорском учитељству *) —

Прва и најглавнија дужност свакојег васпитача састоји се у томе, да себе научи, васпита и оспособи до тога степена, како би с правом заслужио име учитеља, име, које је носио и њиме се дичио сам Господ Исус Христос. Јасно је, да нема светијег и узвишенијег рада од онога, којег врше васпитачи и просвјетитељи народни, а тако треба да буде јасно и то, а особито нама учитељима, да нема тежег гријеха на свијету, него се примати тога званија, кад се за исто не осјећа способан онај, који га прима. Господ наш Исус Христос рекао је једном приликом својијем ученицима: „Заиста вам кажем, боље би вам било објесити ждрвањ (камен) о врату, па скочити у море, него саблазнити *једног од овијех малијех*!“ А какав пак гријех узимају на себе неспремни народни васпитачи, који не саблажњавају само *једнога од малијех*,“ него их саблажњавају на стотине и на хиљаде, саблажњавају државу и цијело друштво, јер не дају њиховијем члановима оно, што им високи позив налаже! Гдје нијесу спремни и образовани они, који су позвани да буду народни просвјетитељи, ту неће бити ни народ образован и васпитан, неће бити у стању стећи, ни стечено сачувати, а тако неспособан народ неће доћи ни до какве среће и благостања, па и само његово животарење неће бити дуготрајно.

Прваци појединијех народа увиђеше благотворан утицај образовања по благостање и срећу народну. Ушљед тога стадоше се трудити из свију сила, да подигну, што је могуће већма, степен народног образовања. Стадоше отварати народне школе, као једино и најмоћније средство народнога образовања. Благотворан утицај школа брзо се осјети, јер народи, који имаху довољан број добро уређенијех школа, брзо се узвисише својијем благостањем над другима. А осим тога из средине тих народних појавише се генијални људи који својијем проналасцима учинише неизмјерне услуге човјечанству. Манас се је пробудила свијест о великом значају народног образовања, те се скоро сви народи труде, да заведу што већи број народнијех школа, тих најподеснијих расадника народног образовања. Али да би народне школе постигле своју циљ, т. ј. да би развиле код једног народа самосталност у служењу ономе, шта је дивно, добро, узвишено и племенито, прије свега потребно је, да су васпитачи или учитељи потпуно спремни за свој позив, јер: „Ако школе назадују, *шоме су криви само учитељи, ако напредују, шоме су узрок опет учитељи. Само су они људи достојни, да буду учитељи, који су изображени, који мисле, који имају узвишен дух и самостално суђење. једном ријечи, — који су пошито зрели. Учитељ нити је кадар развијати, ни изображавати, ни васпитавати друге, ако сам није развијен, изображен и васпитан. Човјек не може дати друге оно што сам нема. Учитељ може научно и васпитно утицати на друге само у толико, у колико је сам научен и васпитан, — и само докле, док сам ради на своме сопственом усавршавању и васпитању*“ Тако говори велики свјецки педагог Дистервег, којег називају васпитачем учитеља.

Може човјек проћи и највише школе и из овијех изнијети најбоље дипломе, па опет, може се слободно рећи, нити ће што год знати, ни отачаству ваљати, ако се не буде трудио на свом сопственом усавршавању.

*) Под ријечју „Црногорско учитељство“ разумијем свештенике и учитеље црногорске.

Да су спремни они, који су позвани, да раде на пољу народне просвјете и умног развитка, потребно је, као што се види, свијема народима на земаљскоме шару, а особито нашој домовини — Црној Гори, јер јека топова, цика девердара и звекет анџара не даду Црногорцима времена, да се занимају тијем кориснијем, светијем и узвишенијем радом, док остали свијет удаљен од дивљијех Азијата, тијех душмана сваког напретка, далеко одмаче у том погледу пред нама. У то вријеме црногорци бијашу управили све своје силе на одбрану: крета, дома и слободе, тијех најдрагоцјенијих блага за свакога човјека. Да то сачувају потребна им бијаше ратна вјештина и јуначко прегалаштво, у чему они и превазиђоше све народе од постања свијета.

Сваки Црногорац бијаше војнички геније, у којему се оличаваше идеал јунаштва и прегалаштва. Идеал, који треба да и нама лебди пред очима све, док се наша браћа ослободе из туђијех окова. „*Ко није јунак, није Црногорац*“ говораху наши стари и тјераху такве од себе, а „*ко је јунак, то је прави Црногорац*“ говораху исти, и примаху таквог у свој кршевити стан, па ма окле тај био. Наши стари за нас много учинише. Они нам сачуваше православну вјеру, не гледајући на то, што им силни Азијати и силом и милом кроз читавих пет вјекова наметаху Мухамедову религију. Сачуваше свој дом, своје кршевито гнијездо од небројенијех орда дивљих Азијата, не жаљаху саме своје животе, само да раскопају то јуначко гнијездо, гнијездо које им је много јада дало. Сачуваше у свом гнијезду једно благо, које је најслађе и најдрагоцјеније сваком човјеку, а то је — златна слобода, која доцније озори већи дио балканскијех народа.

Када мач, тод и девердар играху главну улогу, онда Црногорци бијашу први и најбољи глумци на свјетској позорници и цео свијет дивљаше се генијално-ратничком духу Црногораца. Плодове њихова рада, јунаштва и прегалаштва уживамо данас ми, њихови потомци. Али, ако ми станемо уживати ове плодове скрштенијех руку, не радећи ништа, што би доцније од користи било нашем потомству и што би уздигло нашу домовину, да заузме достојно мјесто међу осталијем свијетом у данашњијем приликама, сјени нашијех предака, које непрестано над нама лебде и гледају, како ми радимо за корист и напредак наше домовине, око које они потоцима пролише своју јуначку крв, би се на нас разгъевиле и проклеле би нас за нашу лијеност. Чувајмо се од њихова гъева, да на нама не оставе клетву! Чувајмо се још и тога, да се наши потомци не застиде нас и нашега рада!

Околности су сад измијењене. Она опасност, која је до скоро пријетила вјери и слободи, нестала је, те поред старог црногорског идеала: јунаштво, рађа се други идеал: развитак народнога духа, идеал, којему треба да тежимо сада из свију сила, ако желимо да будемо прави потомци онијех старијех бораца. Захвалити очинској бризи и старању Његовог Краљевског Височанства, нашег доброг Оца и Господара, чијем раду имамо много да захвалимо, што је наша света вјера и златна слобода у безопа-сности, ми смо постављени у такве околности, да се можемо свестрано развијати и доћи до оне висине у развјетку народног духа, до које дођоше наши стари у јунаштву и прегалаштву. Господар и наша висока влада даде нама, учитељима, све добре услове, да можемо масу народну повести онамо, куд нам свети позив налаже, и, ако је не поведемо, ми смо сами криви, на коме ће останути клетва!

Ја се поносим тијем, што могу рећи, да црногорско учитељство, у чиј број спадам сад и ја, добро схваћа узвишени свој позив и живо ради

за срећу и напредак наше домовине, што се види из досадашњег рада и постигнутог uspjeha. Особито у потоње вријеме опажа се жив покрет међу нама. За доказ томе служе разна *свештеничка* и *учитељска удружења*, која се оснивају по разнијем мјестима наше домовине и којијема је циљ: *усавршавање учитеља у свом светом позиву*.

Почетак је добар, само немојте да ту запремо, већ само напријед, напријед и опет напријед. Спремимо себе за свој свети позив, па поведимо народ онамо, куд захтијева Бог, Господар и потреба наше домовине.

Не можемо рећи, да смо се одужили домовини, Господару и свом светом позиву, док доведемо народ до такве висине, да можемо рећи: „Ко није образован, није Црногорац, — или — ко је образован, то је прави Црногорац.“ Тек тада смијемо рећи: ми смо прави потомци старијех Црногораца. Тада ће бити наша домовина на врхунцу среће и благостања, а ми ћемо моћи мирно починути и рећи: одужили смо се домовини, Господару и свом светом позиву! О, како ће бити дична тада и узвишена наша дична домовина, Црна Гора! О, како ће бити блажен и сретан наш Узвишени Отац, Господар, који живи само за срећу и напредак милога му народа! Како ли бисмо ми могли мирно у гроб лећи, знајући, да ће се наше потомство, уживајући плод нашег неуморног рада, благодарно сјелати нас, својијех предака

Један од најбољијех путова за учитељско усавршавање био би, по мом мишљењу: *Велика Учитељска Библиотека*, која би имала постојати на Цетињу и у коју би се имало набавити, поред осталијех књижевнијех дјела свјетске вриједности, сви свјетски педагошки еписи. Та библиотека стајала би под надзором наше највише просвјетне власти. Разумије се, да би ту морао постојати и особити библиотекар. Из те књижевне ризнице давало би се у почетку школске године свакојем учитељу извјесан број књига, које би на крају године опет враћао библиотеци, а на скуповима дотичног удружења давао рачуна о свему, што је у реченијем књигама прочитао.

Поред тога потребно би било, да црногорско учитељство издаје и један свој орган, у коме би излазили учитељски радови, реферати прочитанијех књига и пријеводи свега онога, што би се видјело, да је корисно и сходно за наше прилике.

То би био пут, којијем би се дошло до добријих посљедица; то би била школа, чиј се благотворан утицај би брзо осјетио. Истина, ту би требало новчаних жртава од стране учитеља. Али без жртава не може се доћи ни до чега. Довољно би било, поред добровољнијех прилога од стране љубитеља просвјете и напретка, да сваки учитељ и свештеник приложи по једну своју мјесечну плату, па да се речено оствари.

Знајући, да свијема лежи на срцу срећа и благостање народа, снага којег се налази у нашијем рукама, излазим на сриједу с овијем предлогом, надајући се, да ћете га срдечно прихватити и о њему још који проговорити и радити, да се оствари не само он, него и све оно, за што сте увјерени, да се клони к срећи и напретку нашег народа, народа јуначкога-црногорскога, који на нас гледа и од нас чека, да њихову дјецу, највећу њихову узланицу, поведемо путем среће и напретка, путем правде и истине.

Напријед, господо, напријед, да на нама не остане клетва!

Рацковић, учитељ

О ОБИЧНИМ РАЗЛОМЦИМА

Предавање за IV. раз. основ. школа

(од радова учитељског Удружења Морачке Нације.)

(Н а с т а в а к).

н.) Множење разломка са цијелијем бројем.

Овај поступак мора примјером започети. Треба задавати напаметне задаће, које се под његовим упуством ријеше, затим се исте и писмено израде, па тек из више примјера изведу дјеца правило.

Учитељ стави ову задаћу: кад 1 м. платна кошта $\frac{3}{4}$ фиор., колико ће бити 7 метара?

Пошто је један метар платна? — кажи ти, Перо!

„Један метар је $\frac{3}{4}$ фиорина.“

А колико ће вриједети 7? (треб 7 метара.)

Оће ли седам метара бити скупљи од једног метра? — кажи ти, Љубомир! (оће).

Колико ће пута бити скупљи? (седам пута).

Е па седам пута по $\frac{3}{4}$ фиор. колико је то свега четвртина? — кажи, Васо! (свега је 21 четвртина).

У двадесет и једној четвртини има ли које цијело? — кажи ти, Тодоре! (има).

Колико цијели има? (има 5 цијелих и још једна четвртина).

Колико ће дакле коштати 7 метара?

„Седам метара коштаће 5 цијелих и једну четвртину.“

Изађи сад на таблу, па ћеш нам то писмено израдити. Напиши прво задатак! Дијете напише задатак овако:

$$\begin{array}{r} 1 \text{ мет. } \frac{3}{4} \text{ фиор.} \\ 7 \text{ " } ? \\ \hline \end{array}$$

Шта оћемо ми сад да изнађемо?

„Ми ћемо сад да изнађемо цијену од седам метара платна.“

Је ли нам позната цијена од 1 метар? (јесте).

Колико дакле кошта један метар? ($\frac{3}{4}$ фиорина).

Оће ли седам метара коштати више од једног метра? — (оће).

Колико ће пута више коштати? (седам пута).

Којим ћеш ти то рачуном израдити? (множењем).

Шта ћеш множити? (ја ћу множити $\frac{3}{4}$ фиор).

А са чиме ћеш множити? (са седам метара.) Е па множи! $\frac{3}{4} \times 7 = 2\frac{1}{4}$.

Који се број у разломку $\frac{3}{4}$ помножио? (помножио сам бројитеља).

А шта си радио са именитељем? (њег сам просто потписао).

Какви си разломак добио? (ја сам сад добио неправи разломак).

Како се из неправог разломка изналази цио или мјешовити број?

„Из неправог разломка изналази се цио или мјешовити број тако, кад се бројитељ подијели са именитељем.“

Овако им треба на више примјера показати, па онда питати:

Како се, дакле, множи разломак са цијелијем бројем? — Кажи ти, Станко!

„Разломак са цијелијем бројем множи се, кад се бројитељ са цијелијем бројем помножи, а именитељ се просто потпише.“

н.) *Множење цијелог броја са разломком.*

Пошто је множење разломка са цијелијем бројем свршено, долази множење цијелог броја са разломком. И овђе мора се учитељ прво примјерима послужити, н. пр.

Кад један килограм кафе кошта 75 новчића, колико ће коштати $\frac{4}{5}$ килограма? — Нека нам то каже Милосав!

Колико кошта један килограм? (75 новчића.)

А треба ли нам цио килограм? (не треба.)

Колико нам само треба? — кажи ти, Радојица! (треба нам само $\frac{4}{5}$ килограма.)

Оће ли $\frac{4}{5}$ килограма коштати више или мање од једног килограма? — кажи ти, Миловане! (мање.)

Колико пута мање? — кажи ти, Раде! ($\frac{4}{5}$ пута.)

Шта дакле овдје морамо тражити? (морамо тражити колико је $\frac{4}{5}$ од 75 новчића)

Можемо ли то од једанпут изнаћи? (не можемо.)

Шта морамо прво тражити? кажи ти, Милане! (прво морамо тражити пошто је $\frac{1}{5}$ килограма.)

Кад, дакле, један килограм кошта 75 новчића, пошто ће бити $\frac{1}{5}$ килограма? (15 новчића.)

А четири петине? — кажи ти, Саво! (четири пута по 15 н.)

Па колико је то? (то је свега 60 новчића.)

Кад један килограм кошта 75 новчића, пошто ће бити $\frac{4}{5}$ килограма? — кажи ти, Вука! ($\frac{4}{5}$ килограма коштаће 60 новчића.)

Изађи сад на таблу да то писмено израдиш. Напиши задатак!

1 килограм 75 новч.

$\frac{4}{5}$ „ ?

Шта нам ваља сад овђе изнаћи? (цијену од $\frac{4}{5}$ килограма.)

Знамо ли пошто је један килограм? — кажи ти, Тадиша! (знамо.)

Пошто је дакле један килограм? (75 новчића.)

А колико килограма нам треба? $\frac{4}{5}$ килограма.)

Оће ли $\frac{4}{5}$ килограма бити скупље од једног килограма? — кажи ти, Вука! (неће.)

Шта прво морамо изнаћи? (прво морамо изнаћи шта кошта $\frac{1}{5}$ килограма.)

Који ће дио од 75 новчића коштати $\frac{1}{5}$ килограма? (пети дио.)

Како ћеш дакле изнаћи $\frac{1}{5}$ од 75 новчића? (кад 75 новчића подијелим са пет.)

Напиши ми то у виду разломка! $\frac{75}{5}$.

Пошто ће дакле бити једна петина килограма?

„Једна петина килограма биће $\frac{75}{5}$ “.

А колико петина тражимо ми? — кажи ти, Тадиша! (четири)

Па оће ли $\frac{4}{5}$ петине коштати више или мање од једне петине? (више.)

Колико пута више? (четири пута.)

Шта мораш дакле још радити? (морам $\frac{75}{5}$ помножити са четири.)

Помножи! $\frac{75}{5} \times 4 = \frac{300}{5}$,

Шта ће дакле коштати $\frac{4}{5}$ килограма? ($\frac{4}{5}$ килограма коштаће $300\frac{3}{5}$ од новчића.)

Има ли ту цио који новчић? (има.)

Па како ћеш то изнаћи? (кад бројитеља подијелим са именитељем.)
Подвијели! $300:5=60$.

Шта ће дакле коштати $\frac{4}{5}$ килограма? -- Кажи ти, Вулета! (коштаће 60 новчића.)

Шта си овђе радио са цијелијем бројем? — кажи ти, Вуко! (ту сам цио број помножио са бројитељем.)

А шта си овђе радио са тим производом? (ту сам производ подијелио са именитељем.)

Кад се овијем начином још неколико задаћа израде, онда учитељ стави питање:

Како се множи цио број са разломком? — кажи ти, Мирашу!

„Цио број са разломком множи се, кад се цио број са бројитељем помножи, а са именитељем подијели.

о.) *Множење разломака са разломком.*

Учитељ и овђе зада један задатак, н. пр.: Један килограм шећера кошта $\frac{3}{4}$ фиор, колико ће коштати $\frac{5}{6}$ килограма? — кажи ти, Јово!

Шта морамо ми сад овђе тражити? (цијену од $\frac{5}{6}$ килограма.)

Пошто је један килограм? ($\frac{3}{4}$ фиорина.)

А оће ли $\frac{5}{6}$ коштати више или мање? (мање.)

Колико пута мање? (пет шестина пута мање.)

Шта дакле морамо тражити? (морамо тражити колико је $\frac{5}{6}$ дио од $\frac{3}{4}$.)

Можемо ли то одмак изнаћи? (не можемо.)

Шта морамо дакле прво тражити? — кажи ти, Благота! (прво морамо тражити шта ће коштати $\frac{1}{6}$ кгр.)

У једном цијелом колико има шестина? (има шест.)

Па кад шест шестина коштају $\frac{3}{4}$ фиор, колико ће коштати $\frac{1}{6}$? (шести дио од $\frac{3}{4}$.)

Колико је $\frac{1}{6}$ од $\frac{3}{4}$? (јесте $\frac{3}{24}$.)

Кад једна шестина кошта $\frac{3}{24}$ фиор, колико ће онда коштати $\frac{5}{6}$? (пет пута толико.)

А пет пута три двадесетчетвртих дјелова колико је то? — кажи ти, Милутине! (то је $\frac{15}{24}$.)

Кад се $\frac{15}{24}$ скрати са три, колико ће изаћи? (изаћи ће $\frac{5}{8}$.)

Шта ће дакле коштати $\frac{5}{6}$ килограма шећера? (пет осмина од фиорина.)

Изађи сад на таблу да то писмено израдиш.

Напиши задатак!

$$\begin{array}{r} 1 \text{ кгр. } \frac{3}{4} \text{ фиор} \\ \frac{5}{6} \quad ? \\ \hline \end{array}$$

Шта ћемо сад да изнађемо? (цијену од $\frac{5}{6}$ кгр.)

Кад један кгр. кошта $\frac{3}{4}$ фиор., колико ће коштати $\frac{1}{6}$ кгр.? (шести дио.)

Зашто шести дио? (зат, што у цијелом има шест шестина.)

Како ћеш изнаћи шести дио од $\frac{3}{4}$? (тако, кад именитеља помножим са шестином.)

Зашто ћеш именитеља множити са шест? (Зато, што кад се именитељ са једним бројем помножи, онда се вриједност разломка са тијем бројем подијели.)

А који дио од $\frac{3}{4}$ треба нама? (шести.)

Е дакле ради! $\frac{3}{4} \times 6 = \frac{3}{24}$.

Пошто ће дакле бити $\frac{1}{6}$ килограма? ($\frac{3}{24}$ фиор.)

Кад дакле $\frac{1}{6}$ кгр. кошта $\frac{3}{24}$ фиор., пошто ће бити $\frac{5}{6}$ килограма? (пет пута толико.)

Шта мораш сад још радити? (морам то још множити са пет.)

Помножи! $\frac{3 \times 5 = 15}{4 \times 6 \quad | 24}$.

Скрати тај разломак! $\frac{15}{24} : 3 = \frac{5}{8}$.

Шта ће дакле коштати $\frac{5}{6}$ кгр. шећера? (пет шестина кгр. ће коштати $\frac{5}{8}$ фиорина.)

С чиме си помножио бројитеља три? (са пет.)

А шта је пет у овом разломку? (бројитељ.)

А са чиме си помножио именитеља четири? (са шест.)

А шта је шест у овом разломку? (именитељ.)

Кад се још и других задатака на овај начин ријеше, онда им треба дати и ово питање:

Како се множи разломак са разломком? — кажи ти, Васо!

„Разломак се са разломком множи, кад се бројитељ са бројитељем помножи и то буде у производу бројитељ, а именитељ се са именитељем помножи, и то буде у производу именитељ.

Колашин.

NACIONALNA

Алекса П. Чукић, учитељ.

BIBLIOTEKA

CRNE GORE ĐURĐE

CRNOJEVIĆ

ИЗ ВЈЕЖБАОНИЦЕ БОГ.-УЧИТ. ШКОЛЕ НА ЦЕТИЊУ.

Предавање о призми

Припремио и предавао у III-ћем разреду Вјежбаонице.

Јанко Б. Тошковић, учтв. кандидат.

Циљ. Данас ћемо учити о једноме геометријском тијелу, које се зове призма. — О чему ћемо учити? Ти! још? још ко зна? ти! и т. д.

Анализа. — Што је геометријско тијело? Која геометријска тијела видите ви овдје у школи? Па колико праваца имају та тијела? Кажите правце ове наше собе? Ти! Ти!

Кад је геометријско тијело ограничени дио простора, што су онда његове границе? Ко ће ми показати површине скамије? Ти! Ти ми Н. покажи површине наше собе! У колико се праваца пружа површина? Чим је ограничена свака површина? Ко ми зна показати линије на површини табле? Покажи ти! У колико се праваца пружају линије? Каквијех имамо линија? Како се зове она површина, која је ограничена са четири праве линије? А како се зове она површина, која је ограничена са три праве линије? Рекосмо, да се зове четвороугао она површина, која је ограничена са четири праве линије; а како се зове она површина, која је ограничена са три праве линије? Рекосмо, да се зове четвороугао она површина, која је ограничена са четири праве линије; сад ко ми зна казати, како се зове

онај четвороугао, којему су све стране и углови једнаки? А како се зове геометријско тијело, које је ограничено са шест квадратнијех и једнакијех површина? Добро разгледајте ову школу, па ми кажите, је ли она коцка?

Дакле, наша учионица није коцка. Знам да вам је мило знати, какво је геометријско тијело наша учионица; сад ћемо видјети. О чему рекосмо, да ћемо данас учити?

Сикш за. — Нека нам покаже Ђ. стране, линије и тачке на овом геометријском тијелу! (Показати дрвени модел призме). Како ћемо назвати стране, линије и тачке на овом геометријском тијелу? (Према коцки). Нека нам П. изброји површине рођеве и ивице на овом тијелу! Шта би могли назвати дужином, шта висином, а шта ширином овог геометријског тијела? Виђите добро, каква је разлика међу дужином, ширином и висином овога тијела? Кад би вам ко казао, да је ово коцка, што би ви на то рекли?

Докажи В. да није! (Дакле, коцки су све стране једнаке и квадратне). Је ли тако и код овог тијела?

Дакле, ово тијело није коцка, него како се оно зове? (Призма). Но и све призме нијесу једнаке по своме облику, ево вам призме (покажу се разни модели призме).

Каквијех, дакле, имамо призама по облику гледајући на њене стране? (тространијех, четвоространијех и многостранијех). Шта је наша школа? (четворострана призма), Како се зове ова површина што на њој стоји призма? (поставити је дупке да стоји). А како се зове ова површина што је озго покрива? (Дакле зову се обје основне).

Како стоје међу собом ове основне површине? Какве су оне по величини? Има ли свака од ових различнијех призама двије основне површине? Јесу ли оне различне по облику, код ових различнијех призама?

Кажи ти П. код ове призме (показати четворострану) каквог су облика основнице? А ти Т. покажи каквог облика код ове призме (показати тространу). Добро! видјели, смо да су код ове прве основнице четвороугластог, а код ове друге троугластог облика, а каквога су облика код ове многостране? (Дјеца већ имају појам о троуглу четвороуглу и многоуглу, ако немају треба им дати).

Како стоје друге призмине површине? Колико их има код ове? (Показати тространу) а колико код ових: четворостране и многостране? Како оне стоје? Како бисмо их, дакле, назвали? Јесу ли бочне површине једнаке? Јесу ли више или мање од основнијех? Како бисмо назвали ову призму што има три бочне површине? (тространа). Како бисмо назвали ову што има четири бочне стране (површине)? (четворостране) А како ову што има више од четири бочне површине? (многострана). Колико површина има тространа, колико четворострана, а колико многострана призма? О чему смо сад научили? —

О површинама призме (забиљежити на табли и означити број површина код призама различнијех, што ће дјеца у свој бележник забиљежити).

Шта мислите, о чему ћемо сад учити? — Кажи ти М. гдје се састаје горња основна површина са овом бочном! Како смо назвали оне линије које састављају двије површине с поља (зову се ивице). Како стоје ове ивице, које спајају основнице са бочним површинама? (водоравно). Па зато како ћемо их назвати? Кажи ти З., како стоје ове ивице, које спајају бочне површине међу собом усправно! Како ћемо њих назвати? Ти С. изброј све ивице на овој призми и покажи колико их има свега! (показа-

ти тространу призму) (девет). А ти А. изброј колико је ивица на овој призми? (показати четворострану призму). Има ли више ивица на овој многостраној Б.! (За многострану призму не треба одређивати колико је: површина, ивица и рогљева, само треба казати дјеци да се зове многострана она, која има више од четири бочне плоче па била: пето, шесто седмострана и т. д.) О чему смо сад научили? — О ивицама призме. (Забилежити на таблу као и површине).

Ко би знао о чему ћемо сад учити? Покажи ти Л., на којему се мјесту састају ове три површине! (показати руком двије бочне и једну основну) Казжи ми П., како смо назвали оне тачке, у којијема се састају по три површине! Нек ми Н. изброји, колико има рогљева ова призма! (показати тространу). А ти В. изброј и кажи колико има ова! (показати четворострану). Има ли више на овој Ј.! (показати многострану). Састају ли се изнутра призмине површине? Како бисмо назвали оне тачке, гдје се унутра састају? Колико ћошкова има код тростране, четворостране, а колико код многостране призме? (извести их да сама дођу до тога, да има толико ћошкова колико и рогљева).

О чему смо сад научили? — *О рогљевима и ћошковима призме* (и то забилежити као и прво.)

О чему ћемо сад учити? Гдје се састају ове двије ивице Ж! (показати једну усправну а једну водоравну) Како се зове оно мјесто, гдје се састају двије ивице? Колико, дакле, има углова на овој површини? (показати руком једну површину на четвоространој призми.) Изброј и кажи Т. колико углова има на овој површини! (показати основицу тростране призме.) А колико на овој има углова А? (показати основицу од многостране призме.) Казали смо прије, да, кад се саставе двије површине с поља чине ивицу, но ко ми зна казати, како се зове оно мјесто, гдје се оне изнутра састављају? Зато што се ти углови налазе међу површинама како бисмо их назвали? (углови међу површинама.) Изброј Т., колико има углова међу ивицама и међу површинама и кажи колико их је свега на овој призми? (показати тространу призму.) А ти В. покажи колико је на овој? (показати четворострану; за многострану напоменути да има више.)

О чему смо сад научили? *О угловима призме.*

На табли треба удесити тако, да се редом потписују поједини одјелци и у исто вријеме да се означаје број површина, углова, ивица и рогљева за четворострану и тространу призму, како ће дјеца тако у билежнике забилежити и лакше запамтити.

Шта мислите, о чему ћемо сад учити? (Треба питати, да дјеца сама по могућности казују подциљеве, то могу лако, пошто су учила о коцки.) Казжи ми Б. како се изналази површина коцке? (кад се нађе површина једне стране па помножи са шест.) Може ли се израчунати површина призмина тако В! Ко ми зна казати зашто не може? А које су призмине површине једнаке међу собом (узети у обзир само четворострану, пошто је доста за дјецу у III-ћи раз. да знају изнаћи површину четворостране призме). Па пошто су основне једнаке међу собом, а тако и бочне, како ћемо изнаћи површину ове четворостране призме? (Наћи површину основнијех засебно, па онда бочнијех, и то сабрати). Како се В. изналази кубна садржина коцке? (помножити: дужину, ширину и висину међу собом.) Можемо ли изнаћи куб. садр. овој призми? (показату само четворострану.) Казжи ти П. (Дакле тако исто помножити дужину, ширину и висину међу

собом.) Бисте ли могли израчунати површину и кубну садржину ове наше школе? Зашто бисте могли А! (Дакле, наша је школа четворострана призма.)

О чему смо сад научили? *Изнаћи површину и кубну садржину четворостране призме.*

(Пропитати схватање свега, док запамте добро и слабији ученици, па онда пријећи на III-ћи ступањ)

Асоцијација. — Кажи ти П., што смо научили? Каквијех имамо призама? Сад ми ти кажи М. у чему се разликује тространа призма од оне четворостране! Ко ми зна редом побројати све што има тространа призма? Кажи ти! А ти ми Т. кажи у чему се разликује четворострана призма од оне многостране! Ти Л. покажи све што има четворострана призма! Е па добро сјећате ли се којег геометријског тијела, које има толико углова, површина, ћошкова и ивица/ колико четворострана призма? У чему се разликује коцка од праве четворостране призме. (Дакле, само што су јој све површине једнаке, а иначе у свему јој је слична.

Систем. — Нека ми сад В. покаже: што је призма, каквијех призама имамо и што има свака призма! (Дакле призма је геометријско тијело; има их тространијех, четвоространијех и многостранијех, свака има по двије основице и по неколике бочне плоче, којих може бити најмање три код тростране; четири код четворостране и више њих код многостране; а тако је и број углова, ћошкова, ивица и роњева различан код разлијех призама.

Примјена. — Је ли који које тијело гдје видио, које има облик призме? Кажи ти Ј. (кутија до дрова) Још? (ламе за петролеум) Још ко зна? Ти! (кутије у бутигама) Још? Ћошкасти стубови). Кажи ти: је ли ова линија као призма! (показати линију са стола четврт). Да — и она је призма и још многа тијела, које још нијесте видјели, па чим их видите познаћете, да имају облик призме). О чему смо данас научили? *О призми.*

За употребу призме не треба говорити, јер дјеца виде из наведенијех примјера.

Извјештај о основним школама црногорским у школској 1899 и 1900 години.

(Саопштава се у изводу.)

Барска женска школа.

У овој школи био је испит 5 јуна и трајао 4 сата, од 8¹/₂ пред до ⁴/₂ сата последије подна. Школа је од три разреда, I., II. и III.

У I. раз. уписано 10 ученица, 7 православне вјере, а 3 римокатоличке. — II. раз. 6 ученица, 5 правосл. вјере и 1 римокатоличке. — раз. 4 ученице, правосл. вјере 3 и 1 римокатоличка. — Свега 21 ученица, од којих су 20 изашле на испиту, а једна из I. раз. због слабости ослобођена У I. раз. повторавале су двије ученице.

Успјех показан за вријеме испита:

Из вјеронауке: I. раз. 5; II. 5; III. 5.

„ српског језика: I. раз. 5; II. 5; III. 5.

- „ словенског језика: Ш. раз. 5.
- „ рачуна: I. раз. $4\frac{1}{2}$; II. $4\frac{1}{2}$; Ш. 5.
- „ земљописа: I. раз. 5; II. 5; 3. 5.
- „ историје: Ш. раз. 5.
- „ природне науке: Ш. раз. 5.
- „ позн. и њег. човјечијег тијела: I. раз. 5; II. 5; Ш. 5.
- „ дјевања: I. раз. 5; II. 5; Ш. 5.
- „ гимнастике: I. раз. 4; II. 4; Ш. 4.
- „ краснописа: I. раз. $4\frac{1}{2}$; II. $4\frac{1}{2}$; Ш. 5.
- „ цртања: I. раз. 5; II. 5; Ш. 5.
- „ кућарства: I. раз. $4\frac{1}{2}$; II. $4\frac{1}{2}$; Ш. 5.
- „ ручног рада: I. раз. 5; II. $4\frac{1}{2}$; Ш. $4\frac{1}{2}$.
- „ чистоће: I. раз. 5; II. 5; Ш. 5.
- „ дисциплине: I. раз. 5; II. 5; Ш. 5.

Укупни годишњи успјех: у I. и II. раз. скоро одличан ($4\frac{3}{4}$); у Ш. раз. одличан (5).

Редовни рад отпочет је 1 октобра, свега радних дана било је 174. Сваког дана радило се зими 5 сати, а лети 6.

Способност, трудољубље као и владање ове вриједне госпођице сваке је хвале достојно. Методичних погрјешака за вријеме испита није било. Учioniца и стан учитељице, који је у истоме здању, врло су пространи, подесни, чисти, уредни онако као што треба по правилима и захтјевима данашњих хигијенских прописа, које барској општини нека на част служи.

NACIONALNA

Барска четвороразредна мушка школа.

Испит је био 5 и 6 јуна, трајао је $7\frac{1}{2}$ сати, и то: 5 јуна од 4—7 послје подне, а 6 јуна од 8 пред подне до 11 пред подне. Сљедовао је преглед и потписивање протокола, преговори о новој школи, набавка учила и потребних ствари за школу, и благодарење у цркви.

У овој школи раде двије снаге учитељске, једна у I. и II. разреду, а друга у III. и IV.

У I. раз. уписано 26 ученика, 13 православних, 8 римокатоличких и 5 мухамеданских; у II. раз. 18 уч., 12 правосл., 8 римокат. и 3 мухамеданца; у III. раз. 21 уч., 11 правосл., 6 римокат. и 4 мухамеданца; у IV. 10 уч., 6 правосл. и 4 римокатолика.

У I. раз. осуствовали су 3; 1 предпао, 1 због слабости, а 1 истје-ран због слабог владања. У II. раз. 4; 2 пресељени у Црмницу, 1 умро, 1 ослобођен по дозволи гл. шк. надзорништва. У III. раз. 1 пресељен у Спуж.

Свега ђака било на испиту 67., и то у I. и II. раз. 37, а у III. и IV. 30.

Успјех показан за вријеме испита:

- Из закона Божијег: I. раз. 5; II. $4\frac{1}{2}$; Ш. 5; IV. 5.
- „ српског језика: I. раз. $4\frac{1}{2}$; II. 4; Ш. 4; IV. 4.
- „ словенског језика: II. раз. 5; Ш. 5; IV. 5.
- „ рачуна: I. раз. 4; II. $4\frac{1}{2}$; Ш. $4\frac{1}{2}$; IV. $4\frac{1}{2}$.
- „ геометрије: Ш. р. 4; IV. 4.
- „ земљописа: I. раз. 5; II. 5; Ш. 5; IV. 5.
- „ историје: Ш. р. $4\frac{1}{2}$; IV. р. $4\frac{1}{2}$

- „ поз. природе: П. р. $4\frac{1}{2}$; Ш. р. 4; IV. р. $4\frac{1}{2}$.
 „ поз. чов. тијела: I. р. 5; П. р. $4\frac{1}{2}$; Ш. р. 4; IV. р. 4.
 „ краснописа: I. р. 5; П. р. 4; Ш. р. 4; IV. р. 5.
 „ цртања: I. р. 4; П. р. 4; Ш. р. $3\frac{1}{2}$; IV. 5.
 „ пјевања свј.: I. р. 5; П. р. 5; Ш. р. 5; IV. р. 5.
 „ црквеног: I. р. 5; П. р. 5; Ш. р. 5; IV. р. 5.
 „ гимнастике: I. р. 4; П. р. 4; Ш. р. 4; IV. р. 4.
 „ чистоће: I. р. 4; П. р. 4; Ш. р. 4; IV. р. 4.
 „ Дисциплине: I. р. 4; П. р. 4; Ш. р. 4; IV. р. 4.
 Укупни годишњи успјех износи:

у I. раз. и П. више врло добар ($4\frac{1}{2}$).

„ Ш. „ више врло добар ($4\frac{1}{4}$).

„ IV. више врло добар ($4\frac{1}{4} +$)

Рад је кад и у женској школи отпочет са благодарењем 1. Октобра. Радних дана било је 150.

Држана су два родитељска скупа уредно, а тако и светосавска прослава. Колегијалност међу учитељским особљем владала је и текла правилно. Прављено је више излета, од којих су најглавнији они на „Волујицу“ — на море, и онај на Доброј—Води, гдје су се бавили поучавајући ђецу од све три школе земљописним и природним наукама у очигледности; и историјом црногорском за вријеме потоњег рата, тичућа се ове нахије, а понаособ барског округа. Учители су похвалног трудољубља. Учители старијих разреда поред учитељске врши и свештеничку дужност; али му то ништа сметало није да овако сјајни управо успјех постигне. Овај учитељ као свештеник станује у општинској кући при цркви; а учитељ млађих разреда, који је у исто вријеме и управљајући, у посебном стану који је по сопственом избору напустио, јер школа нема станова, те му се станарина издаје.

Управљајући је учинио 21 осуство од школе и цркве по дозволи Гл. шк. над. Сви су протоколи тачно, чисто и марљиво рађени. Чињене су двије редовне сједнице, а нередовне није нужно било.

Купљено је школарине по 6%.

Од учила забиљежено је да је потребно за идућу годину додати: Шрајберове слике и 2 мапе Црне Горе; а за женску школу слику Владоца, дневник, планиглоб, мапу Црне Горе и Бал. полуострва; 3 топлотјера за три школе и 4 столице за мушке школе.

Школа је — обје учионице — које су једна до друге у правој линији: ниске, слабе, мрачне и никако подесне за школску младеж, тијем више што је близу при самом дувару марвени пазар, а преко на погледу ковачнице; а што је још најгоре 4. нуџника, у врло блиској даљини, којих нечисти воњ куџи ваздух у учионицама и испред школа тако да се ни предавати више пута није могло. За вријеме испита морали смо прекидати рад, и из једне учионице преносити се у другу са ђацима и школским училима.

Да се ова школа премјести сви су досадањи ревизори најенергичније предлагали и заузимали се, па и ја. Ствар је била дозрела, те власти својски обећаше да ће настојавати, да се подесно здање за школу купи. Пресједник окр. суда г. Зеинел-бег, као најстарија власт у Бару, први је дао своје мњење, и са задовољством се обећао, да ће се најживље за ту ствар код општине заузети, те да се не би, дуговлачило одредио да сједни-

ца буде у петак 9 јуна у општинској кућу, којег дана били су на окупу пресједник општине Јашо Дервишагић, чланови општинског суда, многа отмјенија лица из општине, г. Зеинел-бег, секретар окр. суда г. Андрија Рађеновић, кап. Стево Новаковић, кап. Висил Дабановић, као мјесни шк. надзорник, г. г. учитељи и ја. На умјесни захтјев г. Зеинел-бега да здање би требало неодложно купити, и на поднешени начин, којим путем да се за ту сврху општина помогне, послѣје сагласија и потпуног споразумљења одобрише, и купи се кућа од Брајим-бега са $1\frac{3}{4}$ рала земље под водом за школске учионице и учитељске станове за а. вр. фиор. 2000. Иста кућа налази се до женске школе, само их је до сад авлија дијелила.

Усвојише, да варошани помогну општину I. класа $1\frac{1}{2}$ дбањ уља (9 кила); II. кл. 1 дбањ; III. кл. $\frac{1}{2}$ дбања, а околни изван вироши, који припадају овој општини I. кл. $1\frac{1}{2}$ багаш жита (барски багаш има око 24 кила — дакле 36 кила); II. кл. 1, багаш; III. кл. $\frac{1}{2}$ багаша. Школарину сведоше за ову г 4% . Стара школа остаде општини на расположење. Брајим-бегу допустише да у куће станује до 1. августа о. г., којег дана ће општина предузети поправке око нове школе, за коју је учињен од ока приближни предрачун за поправку око ф. 1000, те ће барске школе сад бити у близини — уједно, снабђевене са учионицама, учитељским становима, кухинама, канцеларијом, портицима, појатама, бистијерном и великом школском баштом до 5 рала земље под водом, у којима је разно воће, међу којима лимуни и неранце.

Оваква вијест мора свакога обрадовати, ко је иоље познавао досадање школско здање у Бару, а лежи му на срцу умни и физични напредак школске дјеце — синова домовине; а највише народ барске општине, чија се дјеца ослободише оног крвног ваздуха, којег су поред школске прашине — морали гутати, те ће од сад браћо! Просвјете у Бару јасније свијетлити. У гласитој и историјској вароши, као што је Бар није стојало, — да онаква кућа, — као што је до данас за школу била — да живи; јер за чем било друго колико толико могла је поднијети, ма за школу никако. *)

Мркоји вићи, 13/6 — 1900 год.

Лука Јововић, учитељ.

Доњопјешивачка школа (на Богмилићима.)

Испит је држан 9 јуна и трајао је 7 сати.

Школа је од три разреда: I., II. и III.

У почетку школске године уписато је дјеце: у I раз. 8; II 13; III 21. — Свега 42. Испиту је присуствовало: у I 6; у II 10; у III 21. — Свега 37.

Изостали су три ученика због сиромаштва, а два због болести.

Успјех показан о испиту:

Из вјеронауке: I раз. 5 II. 5 III. 5.

„ срп. језика: I раз. 5 II. $4\frac{1}{2}$ III. 4.

„ слов. језика: II. раз. $3\frac{1}{2}$ III. 4.

„ рачуна: I раз. $4\frac{1}{2}$ II. 4 III. 4.

„ геометрије: III. раз. 5.

*) Г. Зеинел-бег свој школској дјечи послѣје свршених испита дао је ручак на свој рачун.

- „ земљописа: I раз. 5 П. 5 Ш. 4 $\frac{1}{2}$.
- „ историје: Ш. раз. 5.
- „ човјечијег тијела: I раз. 5 П. 5 Ш. 4 $\frac{1}{2}$.
- „ природописа: П. раз. 5 Ш. 5.
- „ пјевања: I раз. 3 $\frac{1}{2}$ П. 3 $\frac{1}{2}$ Ш. 3 $\frac{1}{2}$.
- „ краснописа: I. раз. 5 П. 5 Ш. 5.
- „ цртања: I. раз. 5 П. 5 Ш. 5.
- „ гимнастика: I. раз. 5 П. 5 Ш. 5.

Укупни годишњи успјех постигнут је у сва три разреда: скоро одличан (4 $\frac{2}{3}$.)

Чистоћа: у све разреде 4 $\frac{1}{2}$.

Дисциплина: у све разреде 5.

Сви су предмети обрађени према наст. плану у довољном обиму.

Ово је приватна школа, у којој је радио ове године прив. учитељ г. Гаврило Стојковић, који је примао од државе фиор. 50, као помоћ ове школе; а остало од ђачких родитеља, ушљед чега није већи дио дјецe псхађао школу, јер нијесу у стању били плаћати учитеља.

Учитељ је свршио четири разреда гимназије у Србији са врло добрим успјехом, које се види по његовој спреми и свједочанству. Он је довољно спреман, савјесан и живо предан раду, те је и дужност своју вршио достојно на углед школе, а на задовољство цијеле околине, код које је задобио потпуну љубав и повјерење. Владане му је примјерно, а понашање према народу достојно сваке похвале; труд енергичан, што свједочи његов успјех и особита издржљивост у сиромаштву, станујући у школи, због удаљености своје куће.

У односима према ученицима он вам је прави васпитач, те је свуда савјетом и поуком утицао на облагоушење њиховог срца и душе, зато је стекао најсимпатичније одзиве родитеља. Њихови родитељи, који су му скупа предали писмено увјерење за његово владане и рад, молећи, да би му висока просвјетна власт дала државну плату. — И заиста заслужује, да се уврети у ред сталних држ. учитеља. Он је и прошле школ. године био прив. учитељ у Ман. Ждрбанику, гдје је оставио такође лијепе успомене и међу дрштвом и народом и показао ваљани успјех. Препоручује се високој просвјетној власти, — да би га узела у виду. —

Како приход тако и расход све школе нијесам могао прегледати, пошто је нарочити одбор купио порез од народа, ушљед грађења новог школског здања, а тако и с расходом руководио. По протоколу и казивању мј. шк. надзорника г. официра Радојице Миркова било је прихода, с којим је он руковао, у ове двије пошљедње школ. године, фиор. 325·53 нов., а расхода фиор. 325·75 нов. Рачуни од осталог прихода и расхода налазе се код другог одборника, који нијесу присуствовали испиту. Протокола прихода и расхода ова школа нема, него је мј. шк. надзорник водио рачун на обичној хартији, а вршио је ову почасну дужност са похвалом.

Опште примједбе. Колико сам могао примјетити, добро би било, кад би просвјетна власт послала нарочитог човјека, да учини контролу приходу и расходу ове школе, пошти је огроман, а, као што рекох, купили су приход вишина, а такође ишао је расход без икаквијех признаница!...

Народ Доњопјешивачки оградно је ову школу по плану глав. школ. надзорништва. Школа је заиста на лијепом мјесту и одговара свијем школ. захтјевима тако, да може служити на углед многијем другијем, а на похвалу

овог племена; само би требало још поправке изнутра, коју је готово ово племе направити и потребита учила набавити, којијех још нема, само кад би добили држ. учитеља, а потребита би била, да им се да, јер би био велики број ученика, такође је љубав народа за школом велика, а удаљеност од другијех школа огромна. Не добију ли држ. учитеља, принуђени су исту затворити, јер га нијесу у стању више плаћати, ушљед чега се није могао ни предрачун учињети за идућу школ. годину. — Ова школа постоји од назад три године. — Ушљед наведенога предлаже се просвјетној власти, да би овђе била од потребе држ. школа и држ. учитеља, — па како она за најсходније нађе.

За ревизора:

Ј. Пешић, орједучки упр. учитељ.

Команска школа.

Испит је држат 5 јуна и трајао је 7 сати.

Школа је од три разреда: II., III. и IV.

У почетку школ. год. уписато је дјеце: у II. р 22; у III. 19., а у IV. 7.

На испиту је изашло: у II. р. 19., у III. 17., а у IV. 6.

Изостали су из II. р 3. због болести, из III. 2. исто због болести, а из IV. један због неуредног владања.

Испитано дјеце у појединим предметима:

Из вјеронауке: II р. 4; III р. 4; IV р. 3.

„ српског језика: II р. 4; III р. 4; IV р. 3.

„ слов. језика: II р. 3; III р. 3; IV р. 2.

„ рачуна и геометрије: II р. 5; III р. 4; IV р. 3.

„ земљописа: II р. 4; III р. 3; IV р. 3.

„ историје: III р. 4; IV р. 2.

„ позн. пр. наука: II р. 4; III р. 3; IV р. 4.

„ позн. и њег. чов. тиј.: II р. 4; III р. 5; IV р. 2.

Наставни успјех у појединим предметима и разредима посебно укупно износи:

Из вјеронауке: II р. $4\frac{1}{2}$; III р. $4\frac{1}{2}$; IV р. 5 — скоро одличан.

„ срп. језика: II р. 4; III р. $4\frac{1}{2}$; IV р. $4\frac{1}{3}$ — више врло добар.

„ слов. језика: II р. 5; III р. $4\frac{2}{3}$; IV р. 5 — скоро одличан.

„ рачуна: II р. 4; III р. 4; IV р. 4 — врло добар

„ геометрије: III р. 4; IV р. 4 — врло добар

„ земљописа: II р. 4; III р. $4\frac{2}{3}$; IV р. $4\frac{1}{3}$ — врло добар

„ историје: III р. 5; IV р. 4 — скоро одличан

„ прир. наука: II р. $4\frac{1}{2}$; III р. 4; IV р. $4\frac{1}{4}$ — врло добар

„ позн. чов. тијела: II р. $4\frac{2}{3}$; III р. $4\frac{1}{2}$; IV р. 5

„ краснописа: II р. $3\frac{1}{2}$; III р. 3; IV р. $3\frac{1}{2}$ — више добар

„ цртања: II р. $3\frac{2}{3}$; III р. $3\frac{1}{2}$; IV р. 4 — скоро врло добар

„ из пјевања: II р. $3\frac{1}{2}$; III р. 3; IV р. $3\frac{1}{2}$ — више добар

„ гимн. и војн. вјешб.: у сва три раз. — одличан

„ чистоће: II р. $3\frac{1}{2}$; III р. 3; IV р. 4 — више добар

„ дисциплине: II р. 5; III р. 5; IV р. 5 — одличан

Општи наставни успјех у сва три разреда постигнут је — више но врло добар.

Сви су предмети довршени по наставном плану.

Рад је отпочет у школи 1 октобра.

Рађено је дневно зими 5 сати а прољећи 6.

Преко све год. рађено је у школи дана 167.

Учитељ није остављао дјецу саму у школу никад.

Учитељ је држао два родитељска скупа и то 1 октобра и 14 јануара.

Учитељ је отсутвао од шк. 4 дана с дозволом мј. шк. нада. уе замјену истога.

Учитељ је страдао од болести од 1 октобра до свршетка децембра, али је толико био енергичан у болести, те није ниједан дан изостао од школе (грозница).

Трудољубља је учитељ одличног, а способности врло добре за сва четири разреда.

Ђаци су посјећали шкслу доста уредно.

Понашање учитељево у сваком погледу заслужује похвалу.

За идућу шк. год. одредили смо, да се купи школарина као и пр. год. 2% сразмјерно предвиђеном расходу.

Протоколи како прихода тако и расхода нађени су уредни. А школарине је купљено спрам расхода 2%. Прихода је било а. в. ф. 61.40 н. а расходовало се је а. в. ф. 47 и 80 н. Новци су расходовани умјесно. За идућу годину остављено је по потребеби да се купи школарина као и прошле године 2% с размјерно предвиђеном расходу. Мјесни школски надзорник вршио је своју почасну дужност *одлично*, а капетан повољно.

Комани, 6 јуна 1900 г.

NACIONALNA
BIBLIOTEKA
CRNE GORE

Брето Радуловић, парох комански.
Мј. шк. надзорник (заступник ревизорски).
Лука Ацић, учитељ.

ЂУРЂЕ
CRNOJEVIĆ

Ц Р К В Е Н И Г Л А С Н И К.

Митрополит Климентије пресједник бугарског синода умро је 24 о. мј. Познати бугарски митрополит Климент много је утицао на судбину своје отаџбине, нарочито послје пада Стамбулова. Климентије, који се је за руско-турскога рата г. 1877 храбро борио у редовима бугарских добровољаца, бијаше човјек одличних способности. Као писац стекао је у Бугарској признато име. Писао је драме из бугарскога живота, издавао је литературну ревију, око које је умио скупити најодличније бугарске писце, најпослије је врло успјешно дјеловао на пољу народне просвјете. За вријеме Стамбуловљева режима ступио је у очиту опозицију против Стамбулова. Потицао од русофила и бугарских емиграната у Русији, ступио је у отворени рат против свемогућега тада Стамбулова. Стамбулов дао је Климентија утамничит у Црној џамији. То је учинило име митрополита Климента врло популарним у Бугарској. Послије смрти Александра III. послана је бугарска депутација у Петроград, да изради код Цара Николе II. помирење с Русијом. На челу тој депутацији био је митрополит Климентије. Њему је пошло за руком, да Цара придобије за мисао измирења. Враћајући се из Петрограда у Софију, задржао се је митрополит Климентије у Бечу, гдје је приликом једнога разговора изјавио, да ће крштење престолонашљедника Бориса утрти пут к измирењу са Русијом.

Покрет у Прагу у корист старокатолицизма. У Прагу, као центру западног Словенства гдје латинство влада, често се дижу озбиљни гласови у корист топле жеље многих за ослобођењем од папскога ига. Тако и у данашње вријеме у „Народном католику“ — органу проповједника старо католиштва у Аустрији свештеника Ишки — истичу се као ријечи: „Да црква народна буде национална. Даље са сваком туђом начело игемонијом у цркви, даље с политиком у њој, даље с латинским богослужбеним језиком, даље с црквеним потчињавањем, даље с обвезном безбрачношћу свештенства. Наша је задаћа: образовање аутономне националне цркве на старим католичким основама, која одговарају Кирило Методијевим и Хуситским предањима нашега народа.“ „Ми смо дужни ићи увијек једном одређеној сврси. Наш је програм: борба против свих новотарија и човјечјих додатака, који потањују узвишени карактер Хришћанства; при свем том ипак непоколебива је вјерност и уважање Богом објављеној и историјској истини.“ Таковим ето ријечима Др. Ишка отпочиње трећу годину свога листа „Народни Католик“ И одмах за тим додаје сљедеће изводе и суђења: „Том програму одговара сврха, коју смо себи поставили: повратак старој католичкој истини, коју је открио човештву божански Учитељ наш Исус Христос, а како је нама, Словенима, предадоше наши апостоли Кирило и Метод, и као што је неустрашиво штитише констацки мученици Хус и Јероним. Ми ћемо бити католицима, т. ј. исповједницима баш оног потпуног учења, које је било опће цијелом хришћанском свијету у току првих десет вјекова, док нијесу измислили злоупотребити вјеру у корист свјетског властољубља.“ „Пошто смо увјерени (продужује он), да је најбоље борити се против рђавога, ако му упоредо поставимо што-год боље, ми ћемо да организујемо чешке црквене општине на старим католичким основама, општине, које ће бити без порока оних, на које се основано жали свака чешка и уопће словенска душа, која се истинито Хришћански осјећа. Стога ћемо објашњавати наше црквено устројство и доказивати неопходност рефорама, које предузесмо. Ово издање ми смо покренули стога, што хоћемо да избјегнемо те врсте објашњења и полемике у цркви, која треба да је увијек дом молитве. Стојећи чврсто на фактачки католичким основама поричемо све, чиме је папска и јерархијска свјетска власт искварила првобитни карактер хришћанства, и указујемо пут, по коме могуће је доћи до рјешења судбоносног протурјечја међу осјећајима религиозним и патриотичким и међу тежњама к прогресу — протурјечја који трује сав наш чешки живот. Томе се ми надамо помоћи и оздрављењу нашег друштвеног живота, како у културном, тако и у социјално-политичким одношајима.“ — И као што јављају из Прага, усмена и писмена проповијед свештеничка др. Ишки има колосалан успјех и старокатоличка општина расте, не данима, већ, тако рећи сатима

(„Церк. Вјестник.“)

Римска црква у Инглеској. По писању листа „Таблет“, органа римокатоличког лондонског архиепископа кардинала, има данас у Инглеској, Ирске и Шотској католика свега 5,209.956 душа. Овај број показује, да се римокатоличко становништво у Инглеској не умножава, но умањује; јер у год. 1891. био је у Инглеској свега 5,640.991 римокатолик, те према томе горња нам статистика показује, да је римска црква у току пошљедних 10 година изгубила око 430.000 душа.

Протестантизам и старокатолицизам у Аустрији. Њемачки лист „Kirchliche Zeitung (Црквени лист) извјештава, да је у тску пошљедње двије године подигнуто нових 79 протестантских црква у Аустрији, чији су вјерни готово искључиво бивши римотатолици. Уједно исти лист јавља, да је 13.000 душа оставило римску цркву и прешло у протестантизам, а осим тога неких 7.000 прешло у старокатолицизам. Исти такав процес опажа се и у Саској, гдје је неколико хиљада већ прешло у протестанство. Старокатолицизам пак најбоље напредује у Чешкој.

Статистика. По саопштењу „Kölnische Zeitung-a у Француској на 38 милиона душа долази 17 архиепископа, 67 епископа, 695 настојатеља саборнијех црква и 185 генералних викара, који у опће примају 2½ мил. франака, поред редовног биже-а од неколико милијарди. У Шпанији пак, која броји 18 мил. душа, више свећенство прима 53 милиона пезета (франака), а број тих лица изнаша до 1.313. Архиепископи добијају до 32—35 хиљада годишње. Министарство просвјете троши на цркве и манастире до 41 мил. пезета. Како даље јавља „Kölnische Zeitung“ („Колнске Новине“) у Шпанији је било по најновијем попису од год. 1897 свећеника обојега реда 45.327, а монахиња 28.549, језуита пак 1.500.

ШКОЛСКИ ГЛАСНИК

NACIONALNA

Из Богословско-Учитељске Школе и Гимназије. — Испити у нашим средњим школама почели су 19 јуна, а свршени 28 благодарењем. На испитима су пресеђавали: Његово Високопросвештенство Господин Митрополит Митрофан и Министар Просвјете, Господин Војвода Симо Поповић; долазили су такође: Њ. Кр. Височанство Књаз Пегар са својим наставником госп. Пиге, Пресеђедник Државног Савјета и Министар Унутрашњих Дјела Господин Војвода Божо Петровић; Министар Војени, Господин Војвода Илија Пламенац; Министар Финансија, Господин Нико Матановић; царско-руски министар резидент Господин Власов; царско-руски консул у Скадру Господин Шчербина и више другијех одличнијех лица. Успјех је, уопште узевши, био повољан. Богословско-Учитељска Школа и ове нам је године дала од њих 17 свршенијех приправника 13 врло ваљанијех свештеничкијех и учитељскијех кандидата, који ће умјети користити као што треба нашој домовини, ако се и даље усавршаваше.

Питање о школским књигама. Главни просвјетни савјет у Србији расправља већ дуље времена о издавању књига за основне школе и гимназије. Ужи одбор, који је био изабран, да о томе поднесе приједлог, жели, да би се за школске књиге сваке исте године расписао натјечај. Чланови главнога просвјетнога одбора подијелили су се на двоје. Једни су за приједлог ужега одбора, да се расписује натјечај, а други су против њега, те хоће, да се писање и издавање школских књига препусти слободној конкуренцији.

Русија. Амбулантне школе. Руско је министарство закључило, да се код номадских племена Киргиза у Семипалатинској и Акмолинској гу-

бернији уведу путујуће школе с руским наставним језиком. Изнајприје ће се основати 30 таквих школа, за које ће се поставити посебно надзорништво.

К Њ И Ж Е В Н И Г Л А С Н И К.

Просвјетни Гласник Службени лист Министарства Просвјете и Црквених послова краљевине Србије. Година XXII. Свеска за јули. Уредник Влад. Т. Спасојевић. Београд, издање и штампа државне штампарије краљевине Србије 1901.

Садржај: Службени дио: Укази Њег. Величанства Краља: Српска Краљевска Академија (одликовање), Министарство просвјете и црквенијех послова (постављење), Средње Школе (постављење), Грађанске школе (постављење), Народне Школе (постављење); Претписи Министра просвјете и црквених послова: Државна Штампарија (постављење); Расписи и одлуке Министра просвјете и црквених послова; Службене објаве; Умрли наставници Средњих Школа; Јавна захвалност. — Радња Главнога Просвјетнога Савјета: Записници редовних састанака: Зап. 785 састанка; Записник 786 састанка. — Школски љетопис: Извјештај референта за основну наставу о испитима учитељских приправника; Извјештај о Народним Школама за град Београд. — Наука и настава: Филозофски факултет и средње школе, од др В. Бакића; Римска историографија за вријеме републике, од Јанка Лукића професора (свршетак); Стање Математике XIX стољећа, од Косте Стојановића, професора (свршетак); Принове за флору Краљевине Србије, од Жив. Ј. Јуришића (свршетак); Предавање из библијске историје за IV раз осн. школе, од Мих. И. Станојевића, учитеља; Узроци душевних мана дјечјих, од Ј. Капраса, прево Срет. А. По овић; Гуенова метода за учење туђих језика, од Павла Ј. Мајнера; Lehrbuch der Zoologie, von Dr Otto Schmeil. — Оцјене и прикази: Latinsko-hrvatski гјеџник за школе, реферат од др-а В. Ђерића. — Биљешке: Просвјетни записи; Из науке; Преглед листова и књига: Листови, Књиге.

„Просвјетни Гласник“ излази у мјесечним свескама од 8 и више табака, на великој осмини. — Стаје годишње: за Србију 12 динара, за друге земље 15 динара (франака). — Претплата се шаље Управи Државне Штампарије Краљевине Србије у Београду. — Рукописи се шаљу уредништву (Министарство Просвјете и Црквених послова у Београду). Они се, на захтјев писаца, враћају.

Бранково Коло. За забаву, поуку и књижевност. Власник и уредник Паја Марковић Адамов. Година VII. Број 27. и 28. Ср. Карловци, 1901.

Садржај: Српска Књижевна Задруга, Жив. Паж, Јов. Дучић. — Весело је, М. Р. — К. Фофанов, М. П. — Поштење, А. Г. Матош. — Барон из Дангубице, Свет. Ђоровић. — Тома Гордјејев, роман М. Горког. — Фараон, Болеслав Прус, с пољског М. П. — Његово име и презиме, Catulle Mendès, с француског М. П. — Јован Ђорђевић, А. Хаџић. — Двије године из прошлости Београда, Тодор Стефјановић Виловски. — Ковчежић.

Излази сваког четвртка. Цијена је листу за Црну Гору на годину 10 кр., на по године 5 и на четврт 2 кр. 50. хел. Претплата се шаље администрацији „Бранкова Кола“ у Ср Карловцима.

Весник српске цркве. Лист свештеничког удружења за хришћанску поуку и свештеничко усавршавање. Власник и издавалац: Свештеничко удружење. Уредник: Никола Д. Божић, парох биоградски. Свеска VII. Јуна. Год. XII. Штампарија Павловића и Стојановића, Биоград 1901.

Садржај: 1. Дневни ред за XII. свештеничку скупштину. — Чланци и расправе: 2. О „ауторитету св. Отаца“ од С. М. В. З. Космолошке идеје од Алексе Живановића (продужење). 4. „Да ли је све у свијету онако како је Бог у почетку створио?“ од протођакона Васе Живковића. 5. Манастир Савина у Боци Которској од Млад. Црногорчевића (продужење). 6. „Добрљска црква“ од Душана Миљковића. 7. О „реформама у српској цркви“ (свршетак) од Н. Д. Божића. 8. О „вјеронауци у касарни“ од поп Марка Петровића. 9. Кратки преглед и примједбе на кратку студију протођакона Васе Живковића „Положај жене у људском друштву“ од поп Луке Дожудића. 10. Из нашег црквеног судства од поп Мил. Пантелија. — Проповједнички дио: 11. Бесједа на Вел. Петак 1901 г. од Петра Мивојевића. 12. Поздравна ријеч у Дому Сиротне дјеце од Алексе Петровића. — Живот свештеничког удружења: 13. Извјешће Гл. Одбора Свештеничког Удружења. Наредба свима пододборима о упису живих и умрлих чланова утомељача. Чланови Утомељачи Свешт. Удружења. 15. † Перуника, супруга г. Дим. С. Јовановића учитеља у миру, члан утомељач Свешт. Удружења. Кретање Свешт. Удружења. Јасенички пододбор у окр. смедеревском. — Црквени гласник: Из Отачествене цркве. Путовање Њихових Величанстава у Русију. Капоница (визитација) по Рибугу Смедеревском. Прослава добровољачка. Краљевски поклон Студеници. Епархијски свештенци. Иду у Смедерево. Парастос Краљу Милану. Свечана прослава годовог дана вјенчања Њих. Величанстава. Патријаршки поклон Њ. Величанствима. Земљорадничке Задруге и црква. За похвалу. Богословија св. Саве. Закључио рад. Бавио се у Биограду. Банкет г. Дурнову. Постављења. Одликовања. Разрјешени су од управе. Из Карловачке митрополије. Промовиран за доктора богословља. Богословија карловачка. Образовање библиотеке. Из Црногорске митрополије. Поздрав добровољаца Књазу, Из блгарске егзархије. Егзархија и Порта. Српска православна црква у Македонији. Освећење параклис. Македонци се враћају из шизме у православље. Из рашко-призренске митрополије. Затварање српских учитеља и школа. Похвално. Братски састанак. Из Цариградске патријаршије. Програм васељен. патријаршије Јоакима III. Одликован. Подворења Њ. Св. Патријарху. Патријарх у српском посланству. — Некролози: † Михаило Ристић, парох врањски. Примање Главне Благајне. — Нове књиге.

„Весник српске цркве“ излази у мјесечним свескама од 6 табака. Цијена за Црну Гору, с поштарином, на годину 16 франака; на пола год. 8; на четврт године 4 франка.

Гласник православне цркве у Краљевини Србији, орган архијерејског сабора. Година II. Свеска за јуни. Уредник: Добросав М. Ковачевић. Биоград. Штампано у државној штампарии Краљевине Србије 1901.

Садржај: Црквено проповједништво. 1. Проповјед Св. Саве о обновљењу истините вјере и проклетству безбожних јеретика. — 2. Проповјед

Св. Саве коју је говорио на благодарењу по поводу смрти Стреза, кога је убио војник из његовог логора. — 3. Проповјед Св. Саве коју је говорио Арсенију, доцније архиепископу српском, када га је хтио закалуђерити. — 4. Проповјед Св. Саве коју је говорио Арсенију пред његовим хиротонисањем за српског архиепископа — 5. Опроштајна проповјед Св. Саве коју је говорио архиепископу Арсенију и осталим епископима кад је хтио поћи у св. земљу. — 6. Похвалница Светоме Павлу. Чланци и расправе. 1. Српска православна црква у Црној Гори од 1221 године до данас, од Павла Ђупића, професора. — 2. Десет година из историје српског народа и цркве под Турцима, (од 1683—1693 год.), историјска студија Јов. Н. Томића, професора. — 3. Леонтије Ламбровић, митрополит биоградски од 1801—1813 год. од Мил. Вукићевића, професора. — 4. Моралном животу од Стерона, прев. с франц. Бор. Ј. Поповић, професор — 5. Истинска смрт Господа Нашег Исуса Христа од Муретова, прев. с руског Мих. Поповић, предавач. — Хришћанске старине и светиње. Проналазак часног крста. — Одзив о чланку „Је ли забрањено празновати Ускрс са јеврејском Пасхом,“ који је штампан у Гласнику за јануар 1901 године. — Вијести из српских и других цркава. 1. Јоаким III. по други пут изабран за Вас. Патријарха. — 2. Бивши царигр. патр. Константин V. и његови односи са старокатоличким професором Мишом и кентерберјским архиепископом Фредериком. Патријаршија и Мелхити. Илузорни успјеси римско-католичке пропаганде у кесарјској епархији. — 3. Пројекат закона о пенсији руског свештенства и пјевача при црквама. — Биљешке. — Нове књиге. — Црквени приложници. Штампарске погрешке. — Из благајне уредништва Гласника прав. цркве.

„Гласник православне цркве“ излази у мјесечним свескама, цијена је: за Црну Гору: На годињу са поштарином 16 динара.

Ратник, лист за војне науке, новости и књижевност. Издаје Главни ђенералштаб. Година двадесет трећа. Књига XLVIII, свеска II. Јуни 1901. Уредник помоћник начелника главног ђенералштаба ђенералштабни пуковник Вук. Арачић. У Биограду, штампарска радионица војног министарства 1901. Ратник излази мјесечно у свескама око 8 табака. Цијена је листу за Црну Гору 24 динара.

Садржај: 20 Јуни, 1876—1901. — Нови брзометни топови за та-лијанску пољску артиљерију, од артил. капетана Васе Божидаревића. — Обим и извршење програма и наставе код пјешадије, од пуковника Свет. Исаковића. — О дјејству савременог оружја и узајамном потпомагању родова оружја у борби. II. О утицају земљишта и заклона на дјејство пјешадијске и артиљеријске ватре (наставак), од потпуковника Петра Бојовића. — Упорјеђење начина снабдевања војске храном у ратно доба код главних јевропских војска, превод с руског од Д. А. С. — Поглед на уређење борбених положаја код савремених форова, II. Стални утврђени положаји према управној ватри дугачких оруђа и т. д. (свршетак), од Бор. — Путовање руског пуковника Епанчина по Бугарској у јесен 1899 год. (свршетак), од Др. Кушаковића. — Различности: Ново француско артиљеријско оружје. (Извод из извјештаја о прошлогодишњим француским великим маневрима), од арт. пуковника Мих. Рашића. — Поморски дио грчко-турског рата 1897, превод с њемачког. — Биљешке: Нова организацијска наређења за тренску трупу у Аустро-Угарској. — Прикази: О иницијативи у рату и о употреби ратничких резерва (Хајш), од Т. Љ. Пав. —

Здравствени односи великих јевропских војскака у садашњости (Кирхенбергер). — Артаријева жељезничка карта Аустро-Угарске за 1901. — Нове књиге.

Српски Архив за цјелокупно љекарство. Орган српског љекарског друштва. Година VII. Јунаа 1901. Свеска 6. Уређује: Др. Јован Данић. Биоград, државна штампарија краљевине Србије 1901.

Садржај: I. Оригинални радови: 1. Лијечење женских болести у Франценсбаду, од д-ра Лазара Ненадовића. 2. Varicella у нашој војсци, од д-ра Вој. Стојановића (наставак). 3. Рибарска Бања, од д-ра Т. Мирковића (свршетак). — II. Преглед стране штампе: 4. Старачки бронхитис, проф др Ј. Thomaуег. — III. Сад српског љекарског друштва: 5. I. редовни састанак II. редовни састанак. — IV. Рад страних друштава: 6. III. конгрес чешких природњака и љекара. — V. Санитетска извјешћа: 7. Мјесечни извјештај о псболијевању војске у септембру и октобру 1900. године. 8. Тромјесечни извјештај Опште Државне Болнице за јануар, фебруар и март 1901 — VI. Сталашке и личне вијести: 9. Кретање санитетског особља. 10. † др Ђулио Бицозеро — VII. Кореспонденција редакције и администрације.

При њему као додатак са засебном пагинацијом: „Народно Здравље.“ „Српски Архив“ излази једанпут мјесечно. Цијена је листу годишње: За Црну Гору 10 франака у злату, или 10 круна.

Гласник, православне далматинске цркве. Издавалац и уредник протопр. Ђорђе Поповић. Година IX. Јуни. Број 6. Задар. 1901.

Садржина овог броја: Проповијед на дан Св. Апостола и Јеванђелиста Јована Богодлова, говорио рект. Серафим Калик; Љубав према људима по учењу проф. Д. Толстога и његових руководилаца (наставак); Црквене вијести; Књижевне вијести и прикази.

Цијена је листу: за Црну Гору, на годину 15 фр. или круна у зл. На пола године 8 фр. или круна у зл. На три мјесеца 4 фр. или круне у зл. Поједине свеске 1.50 динара.

Звезда, лист за забаву, поуку и књижевност. Година пета. Књига III. Свеска III и IV. Март и Април. Уредник Јанко М. Веселиновић. Биоград. Милош Велики. Штампарија Бојовића и Мићића (Кнежев Споменик Бр. 35.) 1901.

Садржај: Дивна ти је, пјесма од Јелене. — Општинско дијете, роман Бранислава Ђ Нушића. — Биљешке о животу, од Алфонса Додеа. — Мостар некад и сад, пише Лука Грђић Бјелокосић. — Жудња за славом, пјесма А. С. Пушкина, превео В. Илић. — Анте Старчевић и Момзен, од Јосифа Холечека, превео К. С. Таушановић. — Настран човјек, приповијетка Ј. Адамовића. — Етнографија у Србији, за посљедњих десетак година, од Др. М. В. Смиљанића. — Сељак, роман Јанка Веселиновића. — Србија и календарско питање, превео с француског Н. С. Петровић. — Посљедњи Фабије, од Вишер-Бешија, превео с њемачког Др. Б. Б. — Новорођенче, приповијетка, превео Н. К. — Електричне и свјетлосне осцилације, написао проф. Коста Стојановић. — Научна хроника: (Геологија. — Физиологија. — Технологија.) од П. М. Илића. — Књижевност: а) Нешто из књиге Др. К. Јиричека: Књажевина Бугарска, реферат Ј. Ђ.; б) Хигијена дјечјег узраста, по Н. С. Корсакову прерадио с руског Др. М.

Р. Живковић, реферат Др. Ђ. Ј. Николића; в) Елементи Психологије, од Н. де Каат-а, превео Др. Окановић, реферат од Љотића

Нада, поуци забави и умјетности. Година VII., број 15. Издаје Земалска влада за Босну и Херцеговину. — Уређује Коста Херман.

Садржај: Текст. Вацлав Новак: Максо Борчец (свршетак). — М. Сабић: Два гласа. — Љ. Дворниковић: Говор умјетности (наставак). — Миливој Катин: Мато Пара. — Иванов: Књагиња Јелена (свршетак). — Анте Петравић: О плагијату. — Приједорски: С далеког истока (наставак). — Рикард Каталинић Јеретов: Прича о Љубици. — Наша писма: В. Јеловшек у Прагу. — Уз наше слике. — Смотра. — Књижевност. — Дописи уредништва. — Слике: Барун Мурбач: Дјевојка и руже (прилог). — Т. Аксентовић: Мазурек (прилог) — v. Мурбач: Дјевојачка глава. — v. Мурбач: Млин код Фелкермаркте у Корупшкј. — v. Мурбач: Мјесечина. — v. Мурбач: Улан. — v. Мурбач: Гардисте. — v. Мурбач: Пред црквом у Горњој Аустрији. — v. Мурбач: Воњак. — v. Мурбач: Студија за слику „Царска парада на Шмелцу“. — v. Мурбач: Скица у бојама за слику „Царска парада на Шмелцу.“ — v. Мурбач: Часник на трагању. — v. Мурбач: Хусар.

„Нада“ излази двапут у мјесецу. Цијена је за све земље с поштарином: на годину 12 круна, на по године 6 круна. — Сарајево.

Универзитетскиј Извѣстїя. Годъ ХLI. М — Май 1901 годъ.

Часть II — неофициальная. I. Поняте преступленїя. Пробная лекція — Приватъ-доцента К. В. Шаврова. II. Крѣпостное право въ Каталонїи въ среднїе вѣка. — Приватъ-доцента В. К. Пискорскаго. III. Государственное хозяйство Литовской Руси при Ангеллонахъ. — Магистранта М. В. Довнаръ-Запольскаго. IV. Алгебраическія уравненїя, рѣшаемыя въ радикалахъ. — Профессора В. П. Ермакова. V. Опытъ по иммунизации животныхъ противъ стафилококковъ (съ рисунками). — Сочиненїе, удостоенное Медицинскимъ факультетомъ золотой медали и премїи имени Пирогова. — Студента К. Г. Кальевича. — Научная хроника. VI. Протоколы засѣданїй Кїевского Сифилитологическаго и Дерматологическаго Общества за 1901 годъ. — Прибавленїя. I. Учебный музей при кафедрѣ описательной анатомїи челоука въ Университетѣ св. Владимїра — Помощника прозектора Ф. А. Стефаниса. — II. Наблюденїя Метеорологической Обсерваторїи Университета св. Владимїра въ Кїевѣ (юль—сентябрь 1899 г., съ таблицами), издаваемыя приватъ-доцентомъ І. І. Косоноговымъ. — III. Объявленїя объ изданїи журналовъ и газетъ на 1901 годъ. Кїевъ, 1901.

Napredak, glasilo „Hrvatskoga pedagoško-književnoga zbora“, „Saveza hrv. učit. društava i Hrv. štedovno-predujamne zadruge“. Уређује Стјепан Басаричек. Број 30. Година XLII. Загреб 1901.

Садржај: Толстој као педагог. — Преустројство виших дјевојачких школа. — Тјелесна казна. — Из школе за школу. — Обзор по педагошком свијету. — Рад хрв. учит. друштава. — Вјесник.

„Napredak“ излази сваке суботе. Цијена му је 10 к. на годину. Ручкописи се шаљу уреднику, а новци г. Јосипу Клобучару, благајнику хрв. пед.-књиж. збора.

Церковный Вѣстникъ, издаваемый при С.-Петербургской духовной академіи. Ежемѣсячный журналъ. Съ ежемѣсячными книжками прибавлений. Юль, 12 число. Годъ XXVII. N-о 28.

Содержаніе: Основніа для передачи бракоразводныхъ дѣлъ въ свѣтскій судъ. Открытое письмо графу Толстому отъ бывшаго единомышленника (по поводу отвѣта на постановленіе Святѣйшаго Синода) М. А. Н.—въ. Мнѣнія и отзывы Связь толстовскаго ученія съ настроеніемъ интеллигентныхъ сферъ. — Кружки ревнителей православія. — О мирномъ завоеваніи Россіи нѣмцами и средствахъ обороны. Въ области церковно-приходской практики. Корреспонденціи. Изъ с. Никольскаго, шليسельбург. у. спб. епархіи (Сельское торжество въ столичной епархіи). Дачникъ Н. Р. — Изъ Теріокъ въ Финляндіи А. Л. Книжныя новости. И. П. Корниловъ, „Русское дѣло въ Сѣверо-Западномъ краѣ.“ И. Г. Лѣтопись церковной и общественной жизни въ Россіи Тезоименитство Высокопр. Антонія Митр. Спб — Достойные православные пастыри, ихъ труды для приходскаго населенія и вліяніе на послѣднее. — Выраженія любви и благодарности прихожанъ своимъ священникамъ. — Надежды, возлагаемыя на причты. — Примѣры самопожертвованія. — † И. П. Корниловъ и М. И. Венюковъ Лѣтопись церковно и общественной жизни за границей.

Српски Сион. Неѣльни лист за црквено просвѣтне и автономне потребе срп. прав. митрополије Карловачке. Власник Њег. Светост Патријарх Георгије. Уредник протопрезвитер Јован Јеремић. Год. XI. Број 28.

Садржај: Проповјед на св. Илију, говорио Јереј Мл. Димитријевић; Ориген као проповједник; Још нешто о саборском изборном реду од 1870/1. Листак. Званични огласи.

„Српски Сион“ излази сваке неѣље на 1 табаку. Цијена годишња за Црну Гору 10 круна.

Источник духовни лист за црквено просвѣтне потребе српско-православног свештенства и народа у Босни и Херцеговини. Година XV. Број 13. Власник: Њихова Високопресвѣтлоства српско-православни Б.-Х. Архијереји. Уредник: Иларион Радонић, јеромонах. Сарајево 1901.

Садржина: Душа и бесмртност. — Практично руководство при свршивању свештеничких дужности изложених у Требнику. — Учење св. Јована Златоустог о пастирској служби. — Проповјед на велики петак. — О користи истинитог и срдечног покајања. — Кратак извјештај српско-православног богословског училишта у Рељеву, за школску годину 1900/1901. — Кратак преглед црквено-школског и просвѣтног живота. — Званични огласи.

„Источник“ излази два пута мјесечно и то половином и крајем мјесеца. Цијена је листу за Црну Гору на годину 5 фор. или 10 круна, а на пола године 2-50 фор. или 5 круна. Учитељима основних школа и ђацима даваће се лист у пола цијене. Претплата се шаље администрацији листа у Сарајево, а рукописи уредништву у Рељево код Сарајева. Рукописи се не враћају.

Vjesnik hrvatskoga Arheološkoga Društva. Nove serije sveska V. 1901. Urednik Dr. Josip Brunšmid. Zagreb. Tiskara i litografija C. Albrechta 1901.

Садржај: Бруншмид Др. Јосип: Археолошке биљешке из Далмације и Паноније. IV; Гробље бронсаног доба на Клаћеници код Јабланца (котар Сењ). Повјест мјеста Јабланца; Хрватске развалине. I—III.; Неколико нашашћа новаца у Хрватској и Славонији. XII—XV.; Нов уломак грчкога написа из Лумбарде на отоку Корчули; Предмети халштатскога

доба из гробова у Вранића громили у Широкој Кули (котар Госпић); Стари утези у народном музеју у Загребу; и Јевремовић Лука: Стари натписи из околине Пожаревца у Србији. — Целестин Вјекослав: Римске свјетилке из Осидека. — Јелић Др. Лука: Споменици града Нина. — Клаић Вјекослав: Римски зид од Ријеке до Презида. — Ласзовски Емилије: Двије биљешке из повјести града Загреба у XVI. вијеку; Драганићке заставе; Прилог к хрватској сфрагистици. П. — Остерман Стјепан: Палеолитички човјек и његови сувременици из дилувија у Крапини у Хрватској. П. — Пурић Јосип: Претисторијске населбине из околине Ердута. — Извјештај пете главне скупштине „Бихаћа“, хрватскога друштва за истраживање домаће повијести, држане у Сплету дне 27 просинца 1898. — Извјештаји музејских повјереника и пријатеља. — Књижевне вијести. — Представка.

Behar. Лист за поуку и забаву. Број 6. Година II. Сарајево, 15. Јула. Штампарија Ристе Ј. Савића и Друга. 1901. год.

Садржај: Др. Салих-Субхи: Хадж. — Мухамед Хифзи Муфтић: Бура. — А. Кадић: Главнији догађаји из исламске прошлости. — Судбина једне породице, роман из царигр. живота. — Мехмед Спахо и Мухамед Диздар: Преглед арапске књижевности. — Е. М.: Зрње бисерова. — Народне умотворине: Фехим Х. Башчаушевић: Три катмера — Ата Нерџас: Женидба Шеџер Салихаге. — Салем: Разговор. — Хадже Заде: Ђевер и невеста — Шемсудин: По јарана. — Листак: Књижевност: Додатак Поменику од 1888. — Културне биљешке: Колико живи Муслимана на свијету. — Поглед по свијету. — Сваштите. — Загонетке. — Одгонетке. — Наше поруке.

„Behar“ излази два пута, једном Црвена му је на годину 10, на по године 5 круна; за ђаке 6 круна, а за иностранство 12 круна на годину. Претплата и рукописи шаљу се: Уредништву „Бехара“ у Сарајево, Апелова обала бр. 34.

Школски Одјек. Уредник: Авакум Травањ, умиров. учитељ. Нови Сад. Год. V. 5 јуна 1901. Број. 13. 14.

Садржај: Премјештање народних учитеља; Новости из иностране штампе: 1. Етика и естетика у школи. Васпитање у дому родитељском. Нов закон о васпитању у Данској. Школовање у Кореји. Шта треба да су српске више дјевојачке школе. Поводом три вјероучне књижице. Листак. Прикази. Биљешке.

„Школски Одјек.“ Излази сваког 1. и 15. дана у мјесецу. Стаје на годину 8 круна а на четврт 2 круне. Рукописи се шаљу уредништву а претплата и огласи администрацији „Школског Одјека“ у Нови Сад.

Матерински лист илустровани мјесечник за домаће васпитање и његовање дјеце, испитивање дјетињства и рад у забавишти. Уредник Раша Митровић, учитељ. Год. I. Бр. 56.

Садржај: Породица (пјесма), Д. Глигорић, (са сликом); О миловању дјеце, Мил. Марковић; Улога жене као матере, Јелена Караматић; О навикама у васпитању, с франц. А. Ристићка; Лагање код дјеце, пише проф. Кнежевић; Прве поуке матери. Ст. Станишић; Њега болесног дјетета, прев. Босилка Бошковићева; Уво, с њемачког М. Љујић; Почетак ходања код мале дјеце, с руског П. Стојановић; О српском забавишту, Др. Ст. Окановић. Забаве. Писма Госпођици Х., П. Јовановић. Дјетиња уста. Материнска питања. Књижевност. Биљешке. Цијена листу 6 динара.

Škola. List za učiteljstvo i prijatelje školstva. Br. 8. Teč. XII. Izdaje i ureguje Stjepan Širola.

Садржај: Паметнице. Сложио Људевит Варјачић. — Јурај Капић (са сликом). Вицко Добрић. — Како да удесимо прираву и оспособимо учитеље напрам потребама времена и развитуку нашега школства (свршетак). Душан Трбуховић. — К питању о тјелесној казни у школи. Људевит Дворниковић. — Дом и школа. Стјебан Чикато. — Рад за напредно одржање. Митан Шафар. — Школски разговори: „Учитељ — ура.“ Вјекослав Доминковић. — Листак: „Узгојно-обитељска сличица.“ Никола Марковић. — Биљешке. — Савез хрв. учитељских друштава.

„Škola“ излази првога свакога мјесеца. Годишња цијена јој је 4 к., на по године 2 к., а за иноземство 60 фил. више. — Преплате, дописи и листови у замјену шаљу се уредништву у Карловац.

ЗНАМЕНИТИ СРБИ XIX-ог ВИЈЕКА.

И Српски је Народ предао вјечности свој деветнаести вијек... Обично се узима, да је минуло стољеће дошло наглашено страшним бурама; да му је на освитку судбина намијенила задаћу обухватити крупна и необична дјела народа и појединаца на свима пољима, гдје се снага рода људскога имала објавити. У суморном завршетку минулога стољећа многи су о њему изrekli суд који, у кратко сведен глас: деветнаести је вијек оставио највећу задаћу своју, највидније обиљежје бића свога — питање о народности — не одјавио је Српски Народ може потписати тај суд. Па ипак — минуло стољеће не прође за Народ Српски тихо ни на празно. Ако Народ Српски и биљежи у њему многе преварене наде и многе откољене успјехе, ипак је радом својим, борбом на свима пољима часнога дјелања, не само казао свијету да је жив, већ је дао толике доказе свога узвишенога и племенитог бића, да је извојевао себи права и признања у коду просвећених народа јевропских, да је задобио за се љубав и одушевљење највећих умова и најбољих представника првих народа. А како Српски Народ стајаше у деветнаестом вијеку међу својом словенском браћом? Мјесто одговора довољно је сјетити се колико интереса за њ, колико љубави према њему, показиваху словенски бесамртници: Копитар, Добровски, Шафарик, Востоков и онај сјајни поменик њихових другова из свих племена словенских.

На шта бијаше то што у томе стољећу изазва толику пажњу просвећенога свијета према васцијелом Народу Српском? Многе су одлике тога доба: праска пушака, која у лијепој Шумадији објави, да је настало ново доба; звекет хандара, који у кршној Црној Гори нигда и не бијаху стављани у корице; њима слична борба готово у свима другим покрајинама српским, а у различитим периодима минулога стољећа; пробуђен дух народни, који се у свој величини својој јави у класичним народним пјесмама српским. Ту бијаху, посебиче, први синови рода нашега: умни Доситије, ђенијални Вук, учени Даничић, неуморни Панчић, заслужни Мушички и Милутиновић, бесамртни Његош и Бранко, учени Томазео и Пуцић, благи Боројевић и мудри Љубиша, изрази душе народне: Вишњић и слијени Ђуро, велики добротвори: Зелић и Текелија, Гавриловић и Игуманов. А шта тек да речемо за владика Светога Петра, за Вожда Карађорђа, за првога Кнеза Милоша Великога, за див-јунаке: Бирчанина, Ненадовића,

Синђелића, Хајдук-Вељка? А колики је, опет, списак свих оних великана из свих покрајина српских, који достојно могу стати поред наведених великих имена!... Ко их гледа бљеште му се очи!

И сад — хоћемо ли та и таква, имена предати само историји, да се њиховим дјелима диве тек позни нараштаји, да се тек нека покољења на њима уче како треба за народ живјети, радити и мријети? Или ћемо — за срећу своју, за славу рода свога — заћи са сјајним помеником имена њихових по свему Српству, од дома до дома, од школе до школе, из цркве у цркву, са славе на саборе, и показати своме Народу шта је дао дух његов у минуломе столећу, те га храбрити новом снагом и изазивати на нова, Богом благословена, дјела? На таква се питања одговор сâм собом јавио: не плашећи се труда ни жртава, брига и несаница; не бојећи се да нас Народ неће разумјети; не очекујући да нас неће потпомоћи; а у увјерењу да тиме вршимо своју српску дужност —

Српска Штампарија у Загребу прегла је да народу српском да дјело, у коме ће се — сликом и рјечју — огледати велики дух његов у најбољим му синовима из свих земаља, у којима Србин живи, те још једном изазвати признање ученога туђега свијета према богатом духу рода нашега. То се дјело зове: „*Знамешти Срби деветнаестогга вијека.*“

Дјело ће изаћи у 36 свезака, сваког мјесеца тачно по једна свеска, почињући мјесеца 1 (14) јула 1901 год.

Свака ће свеска имати по 6 ликова, који ће бити израђени на невезаним посебним картонима, величине овога прогласа. Посље сваких шест ликова долазе кратки животописи тих личности. Они ће се штампати на најфинијој хартији исте величине. И тај ће дио имати своју засебну пагинацију, која ће се продужавати из свеске у свеску тако, да ће се на завршетку моћи тај књижевни дио — који ће тада добити свој посебни натписни лист с потребним предговором, прегледом садржине и регистром — издвојити и засебно повезати као књига што објашњава ликове, који се могу по вољи и личном нахођењу различито разређивати. Нарочита је пажња обрађена на савршеност умјетничке израде, која је повјерена најбољим таквим заводима у Јевропи. Увјерени смо да нећемо бити постидни ни пред својима ни пред туђинима.

Велики је, хвала Богу, избор који даје једновјековни живот васцијелога народа српскога. Да би, пак, у одабирању грађе било и реда и поштупности, узет је у главном за основу ред хронолошки. Али ће се од њега и одступати у неколико — управо само у толико колико је потребно да свака свеска приказује, по могућности, преглед већег броја српских покрајина, и да, по занимању и карактеру лица, буде што разноврснија и интереснија. Имајући све то на уму, прве три свеске доносе ове ликове с кратким животописима:

I. *Досишије Обрадовић, Владика Петар I, Карађорђе Петровић, Кнез Милош Велики, Сава Текелија, Филип Вишњић.*

II. *Никола Луђевица, митрополит Стефан Стратимировић, Вук Ст. Караџић, Јован Гавриловић, Кнез Иво Семберач, Сима Игуманов.*

III. *Јеврем Обреновић, Алекса Ненадовић, Илија Бирчанин, Сима Ненадовић, Димитрије Давидовић, Никола Томазо.*

* * *

Прије но што смо приступили извршењу овога предузећа, ми смо се споразумјевали с највиђенијим књижевницима српским. У стању смо

објавити да су сви, на које смо се обратили, обећали своју помоћ да наша замисао буде што боље изведена. Та ће господа бити на рупр господину *Андри Гаврилосићу*, професору у Биограду, који је главни уредник овога дјела.

Споразумјели смо се и са нашим српским умјетницима сликарства, који на овоме дјелу већ у велике и раде. Наш врли и признати умјетник г. Урош *Пређић* израдио је натписни лист, који је на овом проспекту оштампан.

Сви су културни народи већ добили овакве прегледе својих знаменитих људи у XIX. вијеку. Сад га, у име Божје, добија и Српски Народ, до кога стоји да и овом приликом потврди свој положај на Словенском Југу, да покаже и докаже осталој браћи нашој Словенима, па и туђину, да је српски народ крај небројених патња и зала знао себе одржати и одњеговати синове, којих се васцијело Српство с поносом сјећа и којима се подичити може. Ми предајемо српском двадесетом вијеку као аманет ово српско дјело, нека га чува и поштује, нека се на њега угледа, јер сумњамо, да ће иједно будуће стољеће бити у стању, да у таким групама одњегује синове као што је то учинио XIX. вијек. То бјеше буран вијек за васцијело Српство, јер се у њему пружаху такве прилике: да се могао одликовати владар, војсковођ, јунак, пјесник, књижевник, композитор и добротвор. Да ли ће те прилике пружити и двадесети вијек, то је питање, *па баш за то прежмимо сви да узмогнемо ово огромно дјело крају привести*, јер оно ће нам бити за вјечита времена од велике користи, а служиће нам на дилу и понос.

Прве три свеске Нарочито смо сачекали, да се ове три свеске сустигну, само да бисмо протворили показали и доказали, да смо овај посао најозбиљније предузели, те да нема никакве бојазни, да би се започето дјело могло прекинути. Прва свеска разашиле се 1. (14.) јула 1901 год.

Ми смо у ово највеће и најзнаменигије књижевно издање српско уложили огромна средства материјална, што ће лако појмити сваки, који је и мањи сличан посао кушао. *Али да би издање ово, коме је циљ и да поучи, што више продрло у Народ, ми смо одредили цијену најнижу, која се могла учинити, а то је:*

Свака свеска стаје 3 круне или 4 динара

Ко жели да се претплати на ово цјелокупно монументално дјело, нека нам пошаље поштанском упутницом 3 круне (или 4 дин.) и тачну своју адресу, а будуће свеске слаћемо тачно свакога првога у мјесецу.

У најљепшим надама, остајемо с поштовањем

На Духове 1901. год.

ЗАГРЕБ—БЕОГРАД.

Управа Српске Штампарије

(дионичарско друштво)

у Загребу.

На знање. Ко би се желио претплатити на дјело „Знаменити Срби XIX. вијека,“ нека се изволи обратити г. Милошу Ђ. Шаулићу, секр. мин. правде, повјеренику Српске Штампарије у Загребу, која ово дјело издаје.

тријеби, како би се ова штетна мана свела у што уже границе. Ово би била неисказана добит за умно и физичко здравље нашег народа.

Многи родитељи слабу пажњу обраћају на неке мане своје дјеце. Тако, има их таквијех, којијема је мило, ако им је дијете несташно и галијотасто, ако напада другу дјецу, ако се свађа с дјецом; па још мисле, да су то врлине, које ће га уздићи међу другијема, кад одрасте. Па има и људи, којијема се већма допада надутост, кичељивост, нападање на друге, и мисле, да су то похвалне врлине; њима се допада, кад неко има толико храбрости, да нападне кога; а не допада им се толико блага нарав, која никога не вријеђа, смјерност, благост уступање или измицање испред тврдоглавог насртаја. Можда је ово пошљедица старог вакта, кад је наша домовина била и ноћу и дневи на бранику, у борби, па су људи били насртљиви, надути и за маленкут осветљиви. Све су ово пошљедице рђавог васпитања. Треба знати, да паметнији мора попуштати, ако се жели оградити бедемом одбране. Паметни људи или с презрењем или са сажалењем посматрају надутост и тврдоглавство; они то не цијене као знак јунаштва, него као знак злоће и поганства, као знак зле и пакосне душе.

Особито слабу пажњу неки родитељи обраћају оној дјеци, коју намјеравају дати у школу. О њима неки родитељи говоре: „нека учитељ с њима ломи главу;“ и мисле, да се све мане могу у школи искоријенити. Али се варају, јер учитељ није кадар поправити оно, што је дужијем низом година покварено; не може свагда над дјецом бдити, јер једва четврти дио дана код њега проведу.

Школско васпитање је наставак домаћег васпитања. С којом дјеца треба, што се васпитања тиче, почети с темеља, ту се не може никакав поуздани успјех постићи; постигао би се, кад дјеца не би била искварена, али овако иде тешко.

Махом сви родитељи плаше своју дјецу учитељем. Кад се приближи вријеме, да иде дијете у школу, онда му родитељи пријете, говорећи: „платићеш све од учитеља; он ће те бити, затварати без ручка; он бије малу дјецу.“ Ово на дјецу рђаво утиче, особито на почетнике, јер онда дијете сматра учитеља за тирјанина, а школу за тамницу, и онда први пут иду у њу као у ватру, мислећи баш, да ће све онако бити, како им дома рекоше. Због овога се догађају многе непријатне пошљедице: некоја дјеца не хоће да иду у школу, нити их на то може ико нагнати; некоја утеку из школе, чим виде, да учитељ збиља почне кажњавати; некоја, опет, само мисле на казне, па им у томе страху ни на крај памети не пада наука и други рад. Све су то пошљедице оне неосноване родитељске пријетње. За то треба да родитељи ово одбаце, а да дјеци улију љубав према учитељу и школи; и онда ће им дјеца ићи у школу весело, а гдје је радости и весеља, ту је слоге и воље, ту је здравља и рада, ту дјеца сматрају учитеља као родитеља; ако их казни, они знаду, зашто то он ради; она се на њега не срде, не мрве га, само ако се он према њима очински односи. Заиста родитељи би тијем велику услугу учинили учитељима и опћем напретку.

Једна од највећих мана нашега народа при васпитању дјеце јест плашење и причање којекаквијех лудорија, као: о вилама, вјештицама, тенчевима, ђаволима и бабаругама. Све то они обуку у којекакве измишљотине и страшно описују овај или онај догађај. То на дјецу врло неповољно утиче, јер живахно дјечије уображење ствара о томе нове још страшније слике и појмове, па их се свагда сјећају са страхом и зебњом, особито у самоћи и ноћу; за то је и најмањи изненадни, а чудновати удар или глас довољан, па да их уплаши.

За јунака се сматра онај, који је слободан путовати ноћу, а још већијем онај, који би смио доћи пред цркву или у цркву ући. То су за дјецу чуда

од јунаштва, јер се сматра, да је црква и гробље ноћу пуно чудовишта. Колико бисте чули примјера, гдје један прича, како је, путујући ноћу сам, видио ђаволе гдје у хору играју; други, гдје је видио вјештицу, како јаше на вратилу; трећи, гдје је видио тенца, да ије грожђе.

Чули бисте свашта и морали бисте се дивити. Можда их има међу овијема, и који лажу, измишљају, али ја бих рекао да их има, и који вам истину говоре. Ви се чудите и питате: зар истину? Но вам неће бити ништа чудновато, кад вам се каже, да је тај у томе часу и мислио о вилама, вјештицама, тенцима и ђаволима и све је гледао у страху своје околу себе, гдје ће што искренути; па у томе његово уображење је и створило слику онога, од чега се боји, он их је „видио“ или „чуо.“ Многи се у оваквијем уображенијем приликама и помаме.

Требало би, да родитељи ово добро имају на уму, па да пред дјецом никад не говоре о каквој измишљеној сили, и тијем да не убијају слободу дјечију, да их не испуњавају страхом и бескијем непојмљивијем појмовима, који осјетљиви дјечији ум заблуду доводе.

Добро се и дан-данас сјећам некијех прича, којијема се данас само чудим, а онда сам их се тако бојао, да ноћ за мене бијаше право страшило, ноћ ми бијаше страшна, пуна сваке и најстрашније авети. И доброга јунака има, који по ноћи ни преко прага не смију изаћи. А ко је томе крив? Његови родитељи и старији, који су му главу пунили свакојакијем бапскијем измишљотинама. За то родитељи и сви старији, којијема лежи на срцу слобода духа дјеце, не чините дјецу главу овијем, што нити постоји, нити је постојало, јер од тога нити имаш користи ти, нити дјеца, него штету и једни и други; те какву и колику штету! Ето, деси се, да неки и полуди, па се сјетите, колику штету тијем чините и какву одговорност за тако рђаве попледице имате.

Ништа тако, као страх од ђавола и тенчева не убија слободу духа код дјеце; он затупи правилно размишљање и расуђивање; он касније врло рђаво утиче и на развијање ума, па често пута оставља за собом најгоре пошљедице. Дјецу не ваља плашити којекаквијем лудоријама; не треба им о томе никада говорити, нити их по ноћи плашити, нити им пријетити бабаругом и маницем, нити каквијем животињама и стварима. Док су дјеца малена, нека се у слободи развијају. Ништа тако, као слобода, не утиче на дух дјетета; она га правилно развија и тијелом и душом, она га усавршава и умно и тјелесно, само кад се у својијем границама врши.

Све оно, што родитељи пред дјецом раде, и дјеца примају. Ако се родитељи пред дјецом давијају и карају, онда и дјеца тај рђави занат приме, па се међу собом давијају и кошкају. За то је нужно, да родитељи на себе строго пазе, кад су међу дјецом. Није то једно исто: држао се овако или онако. Не; све, што је рђаво, рђаво и утиче на дјецу, а све, што је примјерно, повољно утиче на дјецу. Отуда излази: какви су родитељи, онкако су и дјеца; ако су родитељи добра и племенита срца и душе, таква ће им и дјеца бити; а ако су родитељи неваљали, неваљала ће бити и дјеца, јер: „Куд ће крушка, но под крушку.“ Дакле, мане или врлине родитељске пренесу се и на дјецу; за то треба да је старање родитељско велико; да сваки њихов рад служи примјером поштења и доброте; да је њихов живот угледан, јер ће се они цијенити према њиховој дјечи. Дјеца су огледало, у којему се огледају њихови родитељи; отуда се ничије мане или врлине сакрити не могу — има неко, на коме се огледају. Ништа није тако за родитеље утјешително, као кад су им дјеца ваљана, честита, поштена и свакоме мила; а ништа опет тако несрећније, но кад су им дјеца неваљала, непоштена и свакоме мрска и одвратна. Родитељи! Ако желите бити срећни и задовољни од своје дјеце, онда им само дајте

добре примјере, а никако зле и неваљале. Тада се можете надати добру од својега дјетета и ви и друштво и држава.

Рђаво раде неки родитељи, који наговарају своју дјецу, да ни у чему не попуштају другој дјечи. Овакви родитељи коре своје дијете, ако им уплакато дође, и грде га, што се није бранило, но се је тако женски пуштило; а такви га често и наговоре, да кријући удари оно дијете или да се с њим посвађа; а ако се дјетету не баста свадити с онијем другијем, онда га понеки родитељ избије сâм својом руком, као да га тијем укори и на освету наждене. По неки родитељи виде у таквом дјетету будућег слапчину, којегâ ће људи газити, када одрасте, па за то га и бију, не би ли га наћерали, да буде тврда срца и воље, т. ј. да буде готов на свађу и због какве ситнице. То никако није добро, јер велико зло за собом доноси: дијете се навикне на свађу, која му може, када одрасте, и главе доћи. За то је практичније и боље дјецу учити слози, миру и љубави, да не буду тврдоглава и непопустљива, да се не свађају с другом дјецом, да нејачи штите од старијих насртљиваца, да се клоне од неваљале дјеце, па и кад их нападну зла дјеца, да се уклоне, јер није никакво јунаштво тући се с неваљалом дјецом, а још мање нападати их.

Дијете се непримјетно учи лагати; за то неки родитељи гријеше, што олако пропуштају, да им дјеца лажу. Свагда треба од дјеце захтјевати, да говоре истину, а никако и никад лаж; сваку лаж треба казнити, а сваку истину наградити. Ваљани родитељ на то строго пази, и његова дјеца нијесу лажљива: она вам истину говоре и слободно им можете по лицу познати, да истину говоре. Лажљива су дјеца у исто вријеме дрска, безобразна, па и крадљива. Ко љуби истину, љуби и поштење, а ко љуби лаж, сâм је неваљалац. Како се чељаде навикне у младости говорити, тако га то цијелога живота прати. Ко год не узима у обзир лаж своје дјеце, тај се нека не нада, да

ће она у старости говорити истину; лаж ће им бити полазна тачка у сваком послу, а лаж ће их негдје и суноврат окренути. Дјеца се и једна од друге уче лагати, па она гдјекада и од родитеља крију своју лаж; но родитељи треба да прозру у ову тајну, па да искоријене ману у клици њеној, јер су они морално одговорни за будућност дјеце своје. Да би родитељи што потпуније постигли ову цијељ, то ће добро учинити, да ону дјецу, што увијек говоре истину похвале, награде и одликују, а неваљалу и лажљиву казне, покуде и њихово поступање као безобразно предоче и осуде.

У Црној Гори дјеца обично једу са старијима. Можда је овоме узрок љубав према дјеци и сиромаштина, па многи немају што на двоје троје дијелити за себе и дјецу. Не би згорага било, да дјеца једу засебно. Онда би дијете себе сматрало као недостојно, да са старијима једу, а то би му улијевало и мало више поштовања према њима. Кад би дјеца подрасла, онда би могла јести са старијима; а то би за њих био пријелаз из једнога доба младости у друго. Неваљалу дјецу требало би и даље оставити, да сама једу, и то би за њих била казна. Ваљана дјеца могла би се и раније узети, да са старијима једу, и то би за њих била похвала и награда. Дакле, и то нам унеколико може послужити, као морални помагач и казна при васпитању дјеце; и ми смо дужни служити се свијем, што нам у овоме послу иде на руку.

Ни родитељи ни старији не уче дјецу, да срамоте старије, особито непознате странце, да им се не уклоне, да их не поздраве; али је доста мало и таквијех родитеља, који томе озбиљну пажњу обраћају, да им дјеца буду према старијима у опће учтива и пристojна. Видјећете многу дјецу, која се не умију подићи и старијему мјесто начинити; видјеће те их и таквијех, која у цркви пред старијима стоје и прије њих од попа нафору примају; видјећете млађе у путу пред старијима. Ово дјеца, па и момчад, не чине, да

тијем пркосе првијенству старијега, него просто из незнања. Родитељи су овоме дужни своју дјецу научити, јер ништа није љепше код дјеце, него ли учтиво понашање према старијима; то је огледало њихове доброте, њихова срца, а и душе њиховијех родитеља. Свако воли поштено дијете и за њега пита, чије је, па ће обично рећи: „познаје се, чије је; има му од кога и пријенути, да буде поштено.“ То нека буде велика награда за родитеље поштене дјеце, а то им нека и наду улијева на будући живот своје дјеце, јер ко у поштењу расте у поштењу и умире. Тако се исто и за неучтиво дијете пита, чије је, па се и за њега рече: „нема му од кога ни пријенути, да је поштеније.“ То је највећа казна за родитеље такве дјеце; од ње требало би да стрепе, па да настојавају, да је не заслужије.

Пријека је дужност родитељима, да науче дјецу: уклонити се старијему с пута, подићи му се и мјесто му направити, подићи му каду, не ићи и не стајати пред њим, не обрћати му Елеја, не подсмјехивати му се, не викати у присуству његову, не чинити ништа непристојно, не сецати се и не правити пред њима. За ове непристојности треба дјецу строго кажњавати; ако се не казне, онда мане постају навике, па се, кад та дјеца постану људи, свијет од њих клони, као од неваљалаца.

Родитељу! Теби је твоје дијете највећа срећа твоја; но оно може бити и највећа несрећа твоја. Куд ће веће среће за тебе, но кад су ти дјеца постојана и учтива, а куд ће веће несреће, но кад су ти неваљала и непристојна, па их свијет с презрењем гледа?! Што ти је мило видјети на другом дјетету, нека ти је мило видјети и на твојој; и не жали ни труда ни трошка, ни силе ни снаге, да дјеца твоја буду најљепши украс породице твоје, огледало доброте, поштења, постојанства и послушности. Тијем ћеш учинити човјечанству знатау услугу и одговорити свом светом родитељском

позиву. С напредовањем појединијех напредује цијели људски род; и родитељи су први позвани, да овоме општем циљу теже ваљанијем васпитањем своје дјеце и упућивањем на добар пут.

Многи више полагају на знање него ли на васпитање, за то га више и цијене од васпитања. Отуда се многи родитељи задовољавају, ако им се дјеца богате знањем, па и ако ће бити рђаво васпитана. У томе јако гријеше, јер је васпитање много претежније од знања. Образовати се може и највећи злочинац, и што је он већма образованији, тијем су његове мане постојаније. Васпитан може бити и онај човјек, који нема већег образовања, па је радо виђен и у друштву, свако га љуби и радо прима, док онога невоспитаног, па имао и највеће знање, свако презире и нерадо прима. Образовање богати ум, а васпитање срце и душу; и боље је имати добро срце и душу, него ли само богати ум, јер ум богат знањем, ако је душа окорјела, извор је свију зата, док добро срце и душа, ако ум није богат, извор је невине доброте и врлине. Дакле, какова, грдна разлика између васпитања и образовања! Но, опет, нема веће среће за човјека, не кад су у њему оба ова два дара божја уједињена. Онда имамо човјека великога ума и добре душе; онда имамо генија, који се умом пење у небесне висине, а срце му и животињски бол осјећа.

2. Васпитање дјеце за вријеме школовања.

Многи родитељи мисле, да се све мане дјеце могу у школи искоријенити; дакле, да их учитељ за оно кратко вријеме може упознати и допуштенијем средствима искоријенити. У томе се јако варају, јер учитељу то није никако могуће; једино он може у томе успјети, ако су му и ђачки родитељи у томе помоћници; а ако му они не помозу, онда оно, што он поправи, родитељи дома расправе и на стари ред доведу. Ту је старање учитељско узалудно; залуду он

показује правац и пут поправке, залуду се мучи и довија, залуду кори и кажњава, кад је дијете с основа покварено и кад своме неваљаству може код куће одушке давати; дијете се у школи неколико поправи, али код куће остаје оно исто, ни у чему не промијењено.

Још већма гријеше они родитељи, који мисле, да школа може све мане укротити, па се у тој нади и не старају о васпитању своје дјеце, но их пуне, те расту као пуста дрва. Нека запамте родитељи: да никад не може имати прави раст оно дрво, које се младо савије кроза шибље, купине и трње; оно остане за увијек криво, и највјештија рука није га кадра исправити. Ово се лако даје примијенити и на дјецу; ако дјеца распуштено расту од школовања, надоје се разнога неваљалства, које није кадра искоријенити за тако кратко вријеме ни казна, ни укор, ни опомена, ни затвор.

Док се дијете школује, родитељске казне олабаве. Много се пута гдје и види, гдје се родитељи жале учитељу: „они наш бетић, што иде у школу, не да дома никаква лијека, но се бије с дјецом, срамоти, гађе се бубуљима, не учи, манитује; ми му с тобом пријетимо, ма не помаже ништа; но удри нашом руком, немој га жалити, е је велики галијот.“ Шта ће друго на ово рећи учитељ, но: „драги мој брате! док је твоје дијете у школи, код мене је, а кад је дома, онда је код тебе. Кад мени погријеш, ја ћу га казнити, како знам и умјем, без да ме ти учиш и да ме опуномоћу; а кад теби згријеш, онда га ти казни онако, као што треба да казни добар родитељ. Добро чиниш, што и мени кажеш мане твога дјетета, али не чиниш добро, што погрјешке његове пропушташ и што му учитељем пријетиш. Не пријети му учитељем, но му омили, као духовнога оца, како би дијете к њему долазило, као добро дијете код свога оца; а кад теби погријеш, не пропуштај га без казне, јер му тијем наносиш штету. Кад му пријетиш учитељем, онда себе

пред њим омаловажаваш, и твоја власт над њим бли-
 једи, па врло лако може и испчезнути. Сјети се, да је
 најглавније твоје старање над дјететом и да од твога
 старања главна срећа долази твоје дјетету. Сјети се,
 да ће дијете заборавити на страх од учитеља, чим
 школу остави, па онда једино твоја казна може на
 њега дјејствовати. Тешко и њему и теби, ако твоје
 озбиљно понашање према њему олабави за вријеме
 школовања, јер кад оно сврши школу, онда се осло-
 боди бадре учитељеве пажње, и буде слично неваљалом
 тавничару, који се весели слободи једино за то, што
 је добио прилику, да опет може своје неваљалство
 продужити. Тада дијете постане свјесније себе и свога
 живота, јер се унеколико, према основном знању, упути
 на живот; но онда оно може врло лако скренути с
 правога пута и отићи странпутицом живота; а то ће
 бити, ако твоја пажња буде над њим олабавила за
 вријеме школовања, па послѣје неће марити за тебе,
 а и ти ћеш мању бригу о њему водити, јер ћеш се
 ослонити на школу и васпитање. За то, дакле, треба
 да сваку његову погрешку казниш, па је ма гдје учи-
 нио; да му не пријетиш с учитељем; да не молиш много,
 а још мање кумиш; да твоје родитељско старање не-
 престано над њиме бдије до зрелог његовог доба. Ако
 се не будеш овако понашао, не криви ни школу ни
 учитеља, а не криви ни дијете, не криви никога, осим
 себе, јер ћеш ти свему бити крив. Дакле добри роди-
 тељу! узми се добро на ум, да се послѣје не кајеш,
 јер пошљедње кајање не доноси користи, него штете,
 не поправља ни тебе ни твоје дијете, него те у још
 већу бригу, па и у очајање баца. —

Има и таквијех родитеља, који, кад им дјеца чине
 неваљалство, питају их: „је ли вас учитељ на то на-
 учио?“ То је са стране таквијех родитеља сасма непри-
 стојно и само се гријеше о својој дужности према
 учитељу. Барем морају знати, да тијех и таквијех
 учитеља нема, који би дјецу учили на каква неваљал-
 ства. Мјесто тога и таквога неразумнога питања, тре-

бало би, да родитељ казни дијете, кад му скриви, а не да сумњу и кривицу баца на учитеља.

Неки се, опет, родитељи жале, што учитељ не ће да бије и туче њихову дјецу, говорећи: „да их он бије, она би боље учила и поштенија би била.“ То доказује, да неки родитељи све полажу на казну тјелесну, а да мало пажње моралној казни поклањају. Но има и таквијех родитеља, који се жале, да им учитељ бије дјецу много, без разлога, или више но осталу дјецу, па ту још траже и налазе какав инад, мржњу и освету. Дакле, сиромах учитељ никад угодити: ако их не бије, крив је, а ако их бије, још кривљи.

Из овога, што је до сада речено, излази: да су родитељске казне доста лабаве над дјецом, док посјећавају школу, и да то повјере учитељу. Но то није добро; тијем је не само отежан рад учитељу, него и даље васпитање дјеце са стране родитеља пошто оставе школу, јер за то вријеме дјеца изгубе нешто родитељске власти над собом, па је послје не трпе и тешко је снесе, пошто поодрасту. Због тога се многа дјеца покваре, пошто оставе школу, и њихови се родитељи чуде и питају себе: шта ово би с нашош дјецом?! А овамо се не сјећају, или се доцно сјете, да су они томе криви, јер нијесу на њих за вријеме школовања пазили. Како ли су примјерна она дјеца, која у исто вријеме имају и школско и домаће васпитање! Она су тачна, уредна, послушна, мирна, пристојна и поштена. На њих и њихове родитеље нека се остали угледају.

Већи дио родитеља за вријеме школовања своје дјеце с вољом се интересује о владању и успјеху њиховом, па чешће и питају учитеља: како им дјеца уче и како се владају. Много је жао родитељу, кад му учитељ рече, да му дијете учи слабо и да се влада слабо, па ће онда рећи: „а да дома учи, никад не престаје, већ ја не знам, који су му јади“; па га онда препоручује, куми и моли, да га припази, принаучи и да му прикаже оно, што не зна. Али је доста мало

родитеља, који ће доћи у школу, да чују и виде, што им дијете зна и да који корисни савјет од учитеља приме. Па доста малобројно дођу и на родитељске скупове, гдје учитељ с њима говори онајвише о каквоћи домаћег васпитања. Мјесто живог интересовања и посјеђавања овијех скупова, опажа се лабавост и равнодушност према њима. То није похвално, тијем мање, што су ови скупови, кад се редовно обављају, праве школе, у којијема се родитељи богате најпотребнијим знањем.

Неки дио родитеља сматра и учитеља и школу за нешто узвишено, па дијете припрема за први полазак у школу, као за какав велики празник; купи му нове аљинице, преопере га и закрпи, умије и очешља, нареди и што љепше обуче, па га узме за руку и у школу доведе. Ту га прикаже учитељу и препоручи му га, а дјетету опет препоручи, да слуша и пази што учитељ ради и говори, да буде миран, поштен и добар ђак. То је паметно, но на жалост, мало је таквијех родитеља, који овако поступају.

Неки су родитељи чак и попустљиви према оној дјеци, која иду у школу, на јим много рђаве ствари „крз прсте“ гледају, а за те исте ствари осталу дјецу строго би казнили. Ово пропуштање није паметно, јер се то односи не само на штету онога дјетета, него и на штету остале дјеце. Онда ђак добије неко више неоправдано право, да може својевољно радити, што год хоће, док то остала дјеца не смију чинити; а тада казна губи своје дјејство и код остале дјеце, јер и она виде у томе неправично поступање; тада ђак добије над осталом дјецом превласт и право, да их може кажњавати, док родитељи према њему не употребљавају заслужне казне; тада се у ђака развија самољубље и славољубље, јогунство и упорност, ђудљивост и неваљалство.

Неки родитељи дају и особак ђаку: љепше хране, држе и обукују, и од тежњих радова устручавају. Ово не би требало до крајности тјерати, а умјерено

га вршити нимало не утиче рђаво на завидљивост и остали одношај међу дјецом.

3. Васпитање дјевојчица, које не посјећавају школу.

У Црној Гори има само четири женске основне школе: на Цетињу, у Подгорици, Никшићу и Бару. Тамо се дјевојчице обучавају засебно од мушке дјеце; оне имају своје учитељице. По осталијем мјестима Црне Горе женска дјеца уче с мушком, али не онако многобројно, као у женскијем школама, нити опет по селима као по варошима. Доста је школа, гдје нема ни једне дјевојчице у њој; а има их са по двије, три и десет дјевојчица. Наше дјевојчице махом остају неписмене.

Школовање дјевојчица с мушкијема дозвољено је само до десете године. Но наши родитељи доста нерадо шиљу дјевојчицу с мушкијема, а у женску школу шиљу их радо, више ради ручног рада, него ли ради остале обуке. Многи родитељи говоре: „шта ће дјевојкама да знаду читати и писати? Каку корист морају отуда имати? Она, која остане на селу, нема од тога никакве користи, него штету, јер се научи, да умије читати и писати, па се онда, ако је и мало непоштена, преписује са момчадима.“ Други опет веле: „доста је за нашу дјевојку, да зна радити у руке женски рад, да умије уготовити и опрати, да умије дочекати кога у кућу и стимати га.“ Трећи опет веле: „мало се која пофалила с том науком, а има их, које су остале без образа, за то што су, у јад за њих, умјеле читати и писати.“

Наши родитељи нерадо шиљу дјевојчице у мушку школу; узрок је томе: дјевојчице се тамо упознаду с мушкијема, па рано познанство проузрокује познију љубав, која може рђаве гошљедице донијети; тамо има и одрасле мушке дјеце, која би могла са својијем непоштенијем владањем рђаво утицати на морал дјевојчица; тамо су оне без родитељскога надзора, без до-

вољне стеге и строгости, јер се учитељи према њима доста благо и попустљиво понашају, те врло лако могу доћи у рђаво друштво, у прилике покварене, гдје ништа лијепо не би видјеле. Све су ово разлози нашега сељака, па били они оправдани или неоправдани.

О васпитању дјевојчица већма се старају мајке, него ли очеви; мајка дјевојчицу учи раду, као да везе, шије, плете и кроји; она је води собом на рад, или је повјери пажњи већијех дјевојака. Дјевојке преко десете и дванаесте године почну избјегавати друштво и игру са мушкијема; у то вријеме се почне код њих развијати сазнање о разлици између мушкијех и женскијех; развија се стид од мушкијех и замјерање дружити се с њима. На то их упуте мајке, а очеви сако упозоре на то мајке своје дјеце, ако је потребно. Са развијањем стида развија се и поштење. Мајка шћер учи, да сазна, што је безобразно, а што часно и поштено, па јој вели, да само оно ради, што је поштено. Нема мајке, која жели ништа непоштено на својој шћери видјети; мама на синчићу за њу је много мања, него ли на дјевојчици; отуда је и остала она ријеч: човјеку кратка гуњина, кратка и срамота, а жени дуга коса, дуга и срамота.

Први почетак васпитања састоји се у стиду. Дјевојчице имају много више стида него ли ђетићи; оне вам не гледају онако слободно у очи; оне се учтиво уклоне с пута; не вичу много; не срамоте се онолико, колико и остала дјеца; не иду онако неуредне, неумивене, неочешљане, неокрпљене и неопране; оне се и своје и туђе голотиње стиде; избјегавају мушку повећу дјецу, особито галијоте и даљне по крви и по мјесту. И од овога има изнимака; то су вам неке дјевојчице, које остану без родитеља, па, као што се оно рекло: пусто расло, манито старало.

Дјевојчице су и у кући мирне, много мирније, него ли мушки; оне помажу мајци у лакшему послу; оне јој помажу дјецу њивити. Очеви су према њима доста озбиљна држања; нити им толико указују своју

вољу, нити опет бригу и старање о њиховом васпитању. Оне од очева имају страха; од њих се веома боје, кад што год скриве; оне се живе не чују, кад их отац кара; оне оцу ни ријечи не одговарају. Дешава се таквијех, које имају обичај мајци ријеч вратити; томе су саме мајке криве, што ту рђаву ману нијесу у почетку угушиле подеснијем понашањем и умјеренијем казнама.

Неке дјевојчице доста камено науче женски рад. Томе су понајвише криве прилике, као сиромаштина и инокоштина; сиромашна нема су чим радити нити за чем купити, а инкосна нема кад од другог рада, као од чобанства. Требало би, да мајке већу пажњу обратe ручном раду својијех дјевојчица, јер нека знаду, да сваки поштени рад облагорођава душу и срце, и не даје да се на какво неваљалство мисли. Осим тога сваки рад доноси користи, а вјештина у раду уздиже чељаде и морално и материјално. Све су ово велике добити од рада и треба да су мајкама на уму при овоме послу. Жену, која не умије у руке радити, зову *чојчан*, и сваки је сматра, да није ни за чем, само да носи бремена као коњче.

Жена се из младости учи ручноме раду, у оно доба, кад је њезино памћење живахно и пријемљиво. Тада и треба да мајке уче раду своје дјевојчице, које ће касније у свему бити вјерно огледало своје мајке.

4. Васпитање момчади и дјевојака.

Овдје се момчад разумију од 15. до 20. а дјевојке од 14. до 17. године. Кад момче напуни двадесету годину, онда га родитељи пуштају у свијет као члана људскога друштва, с надом и повјерењем, да је стекао довољно домаћег васпитања, да може као члан друштва служити и одговарати друштвенијем потребама. А кад дјевојка напуни петнајесту годину, она је спремна за удадбу и добила је довољно домаћег васпитања, да може постати мајка васпитатељка, члак

нове породице и добра жена. Но да ли се у истини и момчад и дјевојке ваљано спреме за тај посао, видјећемо из даљег разлагања.

Момче, које није учило основну школу, већма подлежи утицају домаћег надзора и васпитања, него ли остала момчад, која су школу учили. Овоме је прави узрок, што се родитељи ослањају на утицај школског васпитања, и што се не осјећају способни одржати се у правој очинској власти над њима, пошто су она школована, а они (родитељи) нијесу. У тој предрасуди јако гријеше, е тога многа момчад, која су, тобож, школована, постану развратна и галијотаста, и стечена почела у школи изврћу и по својој вољи удешавају, док су остављена без стеге и надзора. Треба да родитељи и послеје школовања пазе на своју дјецу, па готово још строжије него ли на осталу дјецу, јер су она тада на путу преврата; она су нешто окусила, а тако исто и нешто васпитања, па све то могу врло лако изопачити и на своју штету употребити, ако код куће немају од родитеља озбиљне пажње. Родитељско васпитање треба да се настави у правцу школског васпитања, ако то знаду и умију родитељи; ако ли не умију, онда нека ни у чему не попусте у своме праву над њима. Не треба никакве превласти школоване дјеце над осталом допуштати, јер то је на штету и једне и друге стране; та превласт може у будуће донијети врло озбиљнијех, а рђавијех и осјетљивијех, пошљедица у понашању и држању једнијех према другијема.

И нешколована дјеца не подлеже у довољној мјери утицају родитељског васпитања. Прва погрјешка домаћег васпитања код једног дијела наше момчади јест домаћа неслога, непослушност према старијој браћи, па и према родитељима. Многа момчад не хоће да послушају старијега брата, па да учине оно, што им наређује или за чем им се моли; не уклањају му се са старијега мјеста; стану пред њими ондје, гдје би требало да стоје са стране; не хоће да ураде какав